

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Svájci
Hozzájárulás

A MÁTRA ÉSZAKI LETÖRÉSE

kiemelt jelentőségű
természetmegőrzési terület
(HUBN20047)

Natura 2000 fenntartási terve

VÉGLEGES VÁLTOZAT

Készült

**A fenntartható természetvédelem megalapozása a magyarországi Natura 2000 területeken
(Svájci-Magyar Együttműködési Program, Végrehajtási Megállapodás száma: SH/4/8)
című projekt** megvalósításának keretében.

2016. február

KÖRTÁJ
TERVEZŐ IRODA KFT.

Impresszum

Készült **A Fenntartható természetvédelem megalapozása a magyarországi Natura 2000 területeken (Svájci-Magyar Együttműködési Program, Végrehajtási Megállapodás száma: SH/4/8) című projekt** megvalósításának keretében, a 275/2004. korm. rendelet előírásai és egyéb szakmai útmutatók alapján.

SZAKMAI VEZETŐK

Projektvezető: Tóth Péter (MME)

Szakmai témafelelős: Podmaniczky László (SZIE TTI)

Szakmai témakoordinátor: Faragóné Huszár Szilvia (LLTK Nonprofit Kft.)

Kommunikációs felelős: Kovács Eszter (SZIE TTI)

Pénzügyi felelős: Jeney Zsuzsa (SZIE TTI)

VEZETŐ TERVEZŐK

Dr. Szmorad Ferenc (okl. erdőmérnök), Dr. Standovár Tibor (biológus), Dr. Tímár Gábor (okl. erdőmérnök)

SZAKMAI KÖZREMŰKÖDŐK

Marticsek József (független szakértő)

Fabók Veronika, Kalóczkai Ágnes, Margóczy Katalin, Mihók Barbara (AKUT Egyesület)

SZERKESZTETTE

Gallai Zsófia (KÖRTÁJ Tervező Iroda Kft.)

A TÉRKÉPEKET ÉS A TÉRINFORMATIKAI ELEMZÉSEKET KÉSZÍTETTÉK

Skutai Julianna és Molnár Dániel (SZIE TTI GISstudio)

NYELVI LEKTOR

Székely Anikó

NYOMDAI KIVITELEZÉS

Printorg Kft.

ISBN-SZÁM

978-963-269-558-7

2016. február

Tartalom

BEVEZETÉS	07
I. A NATURA 2000 FENNTARTÁSI TERV KÉSZÍTÉSÉT MEGALAPOZÓ DOKUMENTÁCIÓ	09
1. A tervezési terület alapállapot-jellemzése	10
1.1. Környezeti adottságok	10
1.1.1. Éghajlati adottságok	10
1.1.2. Vízrajzi adottságok	10
1.1.3. Geológiai, geomorfológiai adottságok	11
1.1.4. Talajtani adottságok	11
1.2. Természeti adottságok	12
1.2.1. A tervezési területen előforduló közösségi jelentőségű élőhelyek	12
1.2.2. A tervezési területen előforduló közösségi jelentőségű növényfajok	14
1.2.3. A tervezési területen előforduló közösségi jelentőségű állatfajok	14
1.2.4. A tervezési területen előforduló egyéb jelentős fajok	15
1.3. Területhasználat	16
1.3.1. Művelési ág szerinti megoszlás	16
1.3.2. Tulajdoni viszonyok	16
1.3.3. Területhasználat és kezelés	16
II. NATURA 2000 FENNTARTÁSI TERV	35
1. A terület azonosító adatai	36
1.1. Név	36
1.2. Azonosító kód	36
1.3. Kiterjedés	36
1.4. A kijelölés alapjául szolgáló fajok és/vagy élőhelyek	36
1.4.1. Jelölő növényfajok	36
1.4.2. Jelölő állatfajok	36
1.4.3. Jelölő élőhelyek	36
1.5. Érintett települések	37
1.6. Jogi helyzet	37
1.6.1. Egyéb védettségi kategóriák	37
1.7. Tervezési és egyéb előírások	37
2. Veszélyeztető tényezők	38
3. Kezelési feladatok meghatározása	40
3.1. Természetvédelmi célkitűzés, a terület rendeltetése	40
3.2. Kezelési javaslatok	44
3.2.1. Élőhelyek kezelése	46
3.2.2. Fajvédelmi intézkedések	46
3.2.3. Kutatás, monitorozás	47
3.3. A kezelési javaslatok megvalósításának lehetséges eszközei a jogszabályok és a tulajdonviszonyok függvényében	48
3.3.1. Agrártámogatások	48
FELHASZNÁLT IRODALOM	50

Bevezetés

A Natura 2000 területek az európai közösségi jelentőségű, ritka és veszélyeztetett fajok, illetve élőhelyeik hálózatát alkotják. Kijelölésük célja a közösségi szinten kiemelt fajok és élőhelyek kedvező természetvédelmi helyzetének megőrzése, fejlesztése, illetve helyreállítása. A védelem céljait az Európai Unió két irányelvében határozta meg, amelyekben egyben kötelezi is a tagországokat a Natura 2000 hálózat lehatárolására. Magyarországon 2004-re 512 db, összesen közel 20000 km² (2 millió ha) kiterjedésű Natura 2000 területet jelöltek ki. Ezzel hazánk, a pannoni biogeográfiai régió tagjaként jelentős mértékben járul hozzá Európa természeti értékeinek megőrzéséhez.

A hazai Natura 2000 területek kijelölését az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X.8.) sz. kormányrendelet határozza meg, a területek helyrajzi szám szerinti kihirdetése pedig az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészeletről szóló 45/2006. (XII.8.) sz. KvVM rendeletben található.

Az irányelvek céljainak teljesítése érdekében a tagállamok a Natura 2000 területekre fenntartási terveket készítenek. Ezekben egyebek között rögzítik a természetvédelmi célkitűzéseket és a területhasználókkal együtt kialakított kezelési előírásokat, javaslatok formájában. Ezek alapját képezhetik az egyes területeken igényelhető agrár-környezetgazdálkodási kifizetéseknek,

amelyek az aktuális agrár-környezetgazdálkodási jogszabályokban jelennek meg. A fenntartási terv azonban földhasználati szabályokat nem állapít meg.

2012 nyarán a Svájci-Magyar Együttműködési Program támogatásával, a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) vezetésével és a Szent István Egyetem (SZIE), valamint a Magyar Tudományos Akadémia Ökológiai Kutatóközpontjának (MTA-ÖK) részvételével program indult a hazai Natura 2000 területek állapotának alaposabb megismeréséért és természeti értékeinek megőrzéséért. A „*Fenntartható természetvédelem a magyarországi Natura 2000 területeken*” című projekt célja, hogy hosszútávon kedvező természetvédelmi helyzetet teremtsen a Natura 2000 területeken, természetvédelmi, gazdasági és társadalmi szempontból is a fenntarthatóságot szolgáló kezelési javaslatok kidolgozásával.

A projekt fókuszpontjában a gyűjtött biotikai adatokra alapozott, a közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek hosszú távú megőrzését és javítását szolgáló intézkedések kidolgozása és tesztelése áll. A projekt során a témában jártas kutatók módszertani fejlesztést végeztek egyes adathiányos növény- és állatfajok, élőhelyek, ökológiai faktorok (vadhatás, holtfa) teljesebb megismerésére, és tesztelik ezeket a módszereket.

Emellett a projekt keretében - kiskunsági és mátrai területeken - fenntartási tervek is készültek. Jelen dokumentum a kiskunsági különleges madárvédelmi terület, valamint az ezzel átfedésben lévő természetmegőrzési területek alapvető madárvédelmi, illetve élőhelyvédelmi szempontú kezelési javaslatait foglalja össze.

Jelen dokumentáció a projekt keretében vállalt kiskunsági Natura 2000 területre vonatkozó fenntartási terv – terjedelmi okok miatt – szerkesztett (rövidített), de egyeztetések utáni változata. A tervi anyagrészt 2015-ben egyeztetési anyagként megkapták az országos és területi illetékességű érintett szervezetek, valamint gazdálkodók, véleményezés céljából. A teljes (tervi és megalapozó anyag) változat a projekt keretében fejlesztett honlapon érhető el: www.naturaterv.hu.

Kolon archívum

Hétpettyes katicabogár

I.

A Natura 2000 fenntartási terv készítését megalapozó dokumentáció

1. A tervezési terület alapállapot jellemzése

1.1. KÖRNYEZETI ADOTTSÁGOK

A Mátra északi letörése Natura 2000 terület a Magas-Mátra kistájon terül el.

1.1.1. ÉGHAJLATI ADOTTSÁGOK

Hűvös-nedves éghajlatú kistáj. A napsütéses órák évi száma a legmagasabb csúcsokon 2000, lejjebb 1900; a nyári időszakban 740-750 óra, ami mintegy 10%-kal kevesebb, mint egy azonos földrajzi szélességen elhelyezkedő síkvidéki állomás nyári összege. A téli napfényes órák száma a legmagasabb pontokon eléri a 250 órát, ami 30%-os többletet jelent a síkvidékhez képest; lejjebb 180-200 órára számíthatunk.

Az évi középhőmérséklet széles határok közé esik. Kékestetőn mindössze 5,4 °C, ugyanakkor a Parád-Recski-medence felé eső részen kevéssel meghaladja a 8,0 °C-ot. 10 °C-nál magasabb közép-hőmérsékletek ápr. 25-30. és okt. 2. között fordulnak elő (általában 158 napon), de Kékestetőn a 10 °C-os átlépés csak máj. 5. után következik be, és szept. 25-ig tart ez az időszak (kb. 140 nap). A fagymentes időszak kb. 165 nap. Kékestetőn 160 napnál valamivel kevesebb.

A tavaszi határnap ápr. 30. (Kékestetőn máj. 5.), az őszi okt. 10-15. között van. Az évi abszolút hőmérsékleti maximumok átlaga a csúcsok térségében 26,0-28,0, lejjebb 29,0-32,0 °C között alakul, a minimumoké egységesen -16°C körül van. A csapadék évi mennyisége a kistáj ÉK-i szegélyén 600, a legmagasabb csúcsokon 840 mm körüli. A vegetációs időszak csapadékösszege zömmel 450 mm körüli, de a kistáj ÉK részén kevéssel 400 mm alatti. A nagytájon belül itt lehet a legtöbb csapadékos napra (évente 120 körül) számítani. Mátra-

szentlászlón hullott 24 óra alatt a legtöbb csapadék, 172 mm. Évente 80-100 hótakarós nap várható. Az átlagos maximális hóvastagság zömmel 50-60 cm, de a Parád-Recski-medence felé eső részen csak 25-30 cm.

Az ariditási index a tetőkön 0,84-0,88 közötti, a mélyebb területeken 1,00-1,10.

A leggyakoribb szélirány a DNy-i, de elég nagy az É-i, ÉK-i szél gyakorisága is. A tetőkön az átlagos szélesség 4-5 m/s, a völgyekben 2-3 m/s.

A területet az éghajlata alkalmassá teszi az erdőgazdálkodásra és a szélenergia hasznosítására, de kedvező feltételeket biztosít a turisztika és az idegenforgalom, valamint a gyógyászat számára is.

1.1.2. VÍZRAJZI ADOTTSÁGOK

A kistáj a Zagyva és a Tarna mellékpatakjainak (Gyöngyös-, Bene-, Tarnóca-, Parádi- Tarna-, Kövecses-patak) forrásvidéke.

A vízfolyások átlagosan sok vizet vezetnek, de a vízzáró kőzetfelszínen igen nagy vízhozamingadozásúak. Csapadékos időben hamar megáradnak, szárazságban csaknem kiszáradnak.

A Mátra vízfeleslegét tározók útján igyekeznek hasznosítani. Ezek közül a tájhatáron belül fekszik a Csórréti-tározó (12 ha), amelynek fő feladata a Mátra D-i előterének, elsősorban Gyöngyös város környékének ivóvízellátása. Erre alkalmassá teszi a Mátra lefolyó vizét a kedvező minőségi állapot is. Ugyancsak a regionális vízellátást szolgálja a nagyszámú - bár erősen ingadozó hozamú - forrás is. Például, a Galyatető Ménes-forrásának hozama 900-0,6 l/s között váltakozik. Ehhez képest a Kékes Százados-kútja 64-23 l/p közötti hozamingadozása kiegyensúlyozottabb. Legnagyobb hozamú a kékesi Nagy-forrás (520-54 l/p). A zömében tömör kőzetű tájban a felszín alatti vízről csak hasadékvíz formájában beszélhetünk. Ennek mennyisége meglehetősen korlátozott.

A Mátra tetőin levő települések mind be vannak kapcsolva a közüzemi vízellátásba. Annál sajnálatosabb, hogy a csatornázottság még ezen a frekvencián üdülőterületen és ivóvízbázison sem teljes körű: a közcsonnával ellátott lakások aránya Mátraszentimrén nem éri el az 50%-ot (2008: 49,6%).

1.1.3. GEOLÓGIAI ÉS GEOMORFOLÓGIAI ADOTTSÁGOK

A kistáj 210 és 1014 m közti tszf-i magasságú, mintegy 50%-ban 750 m-nél és további 40%-ban 500 m-nél magasabb, gerinces típusú vulkáni hegység. Itt található az ország két legmagasabb csúcsa (Kékes, Galya-tető). A gerincek csapásiránya többnyire Ny-K-i irányú. A Ny-i rész 100-200 m/km² relatív reliefű (a kistáj átlaga 130 m/km²), É felé meredek, D felé lankás, enyhén Ny-nak lejtő, az átlagosnál (2,9 km/km²) jobban felsabdalt (3-4 km/km²) felszínű, de a DNy-i részeken csak 1-2 km/km² a vízfolyássűrűség értéke. A középső (Mátraházától K-re és Ny-ra eső) területen a relatív relief 200 m/km² feletti, a gerincek csapásiránya É-D-i, É-on meredek lejtőkkel határolt, D-i irányba lejtő, törésekkel előre jelzett völgyekkel erősen felsabdalt (3-4 km/km²). Egyes feltételezések szerint a kistáj Ny-i és középső része az É-D-i futású Nyugati-Mátra gerincével együtt egy egységes - D felé nyitott - félkaldérát jelez. A kistáj K-i része litológiai és geomorfológiailag is különbözik az előzőektől, lávatakaró reliktumként értelmezhető, DK-i lejtésű, enyhén szabdalt (2-3 km/km²), 200 m/km² relatív reliefű. A felszínen gazdag periglaciális formaegyüttes található.

A kistáj fő szerkezeti iránya a K-Ny-i (a középső részen az É-D-i), s jellemző törések még az ÉNy-DK-i és az ÉK-DNy-i, amelyeket a patakok futásiránya is jelöl. A kistáj É-i és K-i, DK-i peremén bádeni („középső riolit-tufa”) szint található, a Ny-i és a középső rész eltérő aktivitású vulkáni tevékenységet É-D-i és K-Ny-i csapású törésrendszerekhez

kapcsolják. A DNy-i Ny-i és középső részeket középső piroxénandezit (sztratovulkáni sorozat) és bádeni piroxénandezit (fedő- sorozat) építi fel. A kistáj K-i részének bádeni riolit-andezittufából és andezitből álló K-Ny-i gerinceit É-on szubvulkáni testek kísérik.

A Mátra a felső-kárpáti vulkáni koszorú egyik leginkább bonyolult szerkezetű tagja, így sok kérdésben ma sincs egységes szakmai álláspont. A legtöbb vitát a főgerinc váltja ki: ennek Ny-i része képviselheti egy egykori kaldera peremét, de vitatéma a gerincen ülő kúpok kitörésközpont jellege is.

1.1.4. TALAJTANI ADOTTSÁGOK

Az igen erősen tagolt, É-ra meredek, D-re lankásabb lejtőjű felszínt uralkodóan agyagbemosódásos barna erdőtalajok borítják, amelyek piroxénandezit és andezittufa málladékon, Mátraszentimre és Parádóhuta környékén pedig harmadidőszaki üledékeken képződtek. Mechanikai összetételük zömmel agyagos vályog. Vízgazdálkodásukra a kötőmelékes felszín miatt a szélsőségesen sekély termőrétegűség jellemző. A Parádóhuta környéki agyagbemosódásos talajok erősen savanyú kémhatásúak. A talajok változatosságát nagymértékben növelte a pleisztocénban végbement anyagmozgás és a krioturbációban megnyilvánuló fagyváltozékonyság. A talajleíráshoz laborvizsgálatok szükségesek a talajképződési és az alapközi sajátságok szétválasztása érdekében. A nem vagy gyengén erodált változatok termékenysége nagyobb, mint az erősen erodáltaké (ext. 20-35, int. 30-45). Túlnyomórészt (88%) erdővel borítottak.

A talajlepusztulás következtében 9% területi részarányban terméketlen köves kopárok alakultak ki. A kistáj D-i határvonala mentén viszonylag összefüggő zónában, az agyagbemosódásos barna erdőtalajok közé ékelődve, szmektites agyagásvány tartalmú fekete nyiroktalajok találhatóak (3%). Mechanikai összetételük agyag, vízgazdálkodásuk és termékenységük kedvezőtlen.

Jelentéktelen területi kiterjedésben hidroandeziten savanyú, nem podzolos barna erdőtalajok, a hegylábi felszínnek málladékan pedig barnaföldek is találhatóak. Az erdőtalajokon zömmel erdők, a köves, sziklás vázta talajokon pedig legelők vannak.

1.2. TERMÉSZETI ADOTTSÁGOK

1.2.1. A TERVEZÉSI TERÜLETEN ELŐFORDULÓ KÖZÖSSÉGI JELENTŐSÉGŰ ÉLŐHELYEK

A tervezési terület a Magas-Mátra kistájban, a Magas-Mátra és kisebb részt a Heves-Borsodi-dombság - Észak-Mátra - Északi-Bükk vegetációs tájban helyezkedik el, döntő része Magyarország egyik legmagasabban fekvő, leginkább montán jellegű területe. Termé-

szetes vegetációja teljes egészében erdő, legértékesebb növény- és állatfajai (utóbbiak közt sok holtfához kötődő) az említett montán erdőkben élnek.

A 2014 évi vegetációtérképezés alapján az ÁNÉR szerinti élőhelyi kategóriák az alábbiak:

Név	Jel	%	N2000
Bükkösök	K5	84,1	9130
Törmeléklejtő-erdők	LY2	3,9	9180
Gyertyános-kocsánytalan tölgyesek	K2	3,7	91G0
Mész- és melegkedvelő tölgyesek	L1	1,6	91H0
Tölgyes jellegű sziklaerdők és tetőerdők	LY4	1,5	
Egyéb ültetett tájidegen fenyvesek	S5	1,3	
Franciaperjés rétek	E1	0,5	6510
Égerligetek	J5	0,5	91E0
Bükkös sziklaerdők	LY3	0,5	9180
Köves talajú lejtősztyepek	H3a	0,4	6240
Vágásterületek	P8	0,4	
Nyílt mészkerülő tölgyesek	L4b	0,4	
Szurdokerdők	LY1	0,3	9180
Hegy-dombvidéki sovány gyepek és szőrfűgyepek	E34	0,2	6230
Mészkerülő bükkösök	K7a	0,2	9110
Ültetett erdei- és feketefenyvesek	S4	0,1	
Láp- és mocsárerdők	J2	0,1	91E0
Intenzív szőlők, gyümölcsösök és bogyós ültetvények	T7	0,0	
Parkok, kastélyok, arborétumok és temetők az egykori vegetáció maradványaival vagy regenerálódásával	P6	0,0	
Mocsárrétek	D34	0,0	6440
Üde és nedves cserjések	P2a	0,0	
Fűzlápok	J1a	0,0	91E0
Nyílt szilikátsziklagyepek és törmeléklejtők	G3	0,0	6190
Falvak, falu jellegű külvárosok	U3	0,0	
Lápi zsombékosok, zsombék-semlyék komplexek	B4	0,0	
Forrásgyepek	C1	0,0	
Jellegtelen üde gyepek	OB	0,0	

A 2013-ban aktualizált Standard Data Form (SDF) a „Mátra északi letörése” kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület (HUBN20047) erdőtervezett tömbjében 15 közösségi jelentőségű cserjés-erdős élőhelytípus előfordulását rögzíti:

Élőhelytípus kódja	Élőhelytípus megnevezése a 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet 4. melléklete szerint	Reprezentativitás (A-D)
40A0	Szubkontinentális peripannon cserjések *	D
6190	Pannon sziklagyepek *	D
6240	Szubpannon sztyeppek *	D
6440	Folyóvölgyek <i>Cnidion dubii</i> -hoz tartozó mocsárrétjei	D
6510	Sík- és dombvidéki kaszálórétek	C
6520	Hegyi kaszálórétek	B
8150	Közép-európai hegyvidéki szilikátos sziklatörmelék-lejtők	B
8230	Szilikátsziclák a <i>Sedo-Scleranthion</i> vagy a <i>Sedo-albi-Veronicion dillenii</i> pionír növényzetével	D
9110	Mészkerülő bükkösök (<i>Luzulo-Fagetum</i>)	D
9130	Szubmontán és montán bükkösök (<i>Asperulo-Fagetum</i>)	B
9150	<i>Cephalanthero-Fagion</i> közép-európai sziklai bükkösök mészkövön	B
9180	Lejtők és sziklatörmelékek <i>Tilio-Acerion</i> -erdői *	B
91E0	Enyves éger (<i>Alnus glutinosa</i>) és magas kőris (<i>Fraxinus excelsior</i>) alkotta ligeterdők (<i>Alno-Padion</i> , <i>Alnion incanae</i> , <i>Salicion albae</i>) *	C
91G0	Pannon gyertyános-tölgyesek <i>Quercus petraea</i> -val és <i>Carpinus betulus</i> -szal *	B
91H0	Pannon molyhos tölgyesek <i>Quercus pubescens</i> -szal *	B

* = kiemelt közösségi jelentőségű élőhelytípusok

A tervekészítéshez kapcsolódó terepi adatgyűjtési munkák során a vizsgált területen a fentiekben túl 1 további közösségi jelentőségű élőhelytípus előfordulását regisztráltuk, kis területen, „D” reprezentativitással:

Fajgazdag *Nardus*-gyepek szilikátos alapkőzetű hegyvidéki területeken és kontinentális európai területek domb- és hegyvidékein * (6230)

A terepi bejárások során ellenben megállapítottuk, hogy a 2014-ben befejezett élőhelytérkép bükkös sziklaerdői (a térképhez készített leírás szerint „*Tilio-Sorbetum andesiticum*”) nélkülözik a tipikus mészkedvelő fajokat, így nem feleltethetők meg a 9150-es Natura 2000 élőhelynek (a Sombokor északi oldalában levő Sorkövek, a Saskó, továbbá a Disznókó érintett állományai inkább *Tilio-Acerion*

jellegűek, s így a 9180-as élőhelyhez vonhatók). Mindezek alapján a ***Cephalanthero-Fagion* közép-európai sziklai bükkösei mészkövön (9150)** adatát az SDF következő felülvizsgálata során törölni szükséges!

A 2014-es élőhelytérképezés és a terepi bejárások alapján nem látszik indokoltnak a **Sík- és dombvidéki kaszálórétek (6510)** és a **Hegyi kaszálórétek (6520)** reprezentativitás adata és így jelölő státusza sem. Előbbi csak kis kiterjedésű, igen jellegtelen állományokkal van jelen, utóbbit a térképezés nem tünteti fel a területen, bár felmérésünk szerint kis kiterjedésben megtalálható. Esetükben így a „D” reprezentativitás látszik indokoltnak.

Az élőhelyek reprezentativitására vonatkozó adatok alapján az SDF felületén megtartandó közösségi jelentőségű élőhelytípusok közül a közép-európai hegyvidéki szilikátos sziklatörmelék-lejtők, a törmeléklejtő-erdők, az égeres-kőrises liget- és láperdők, a pannon gyertyános-tölgyesek, a pannon molyhos tölgyesek és a szubmontán bükkösök minősülnek jelölő élőhelytípusnak (A-C reprezentativitás).

1.2.2. A TERVEZÉSI TERÜLETEN ELŐFORDULÓ KÖZÖSSÉGI JELENTŐSÉGŰ NÖVÉNYFAJOK

A 2013-ban aktualizált Standard Data Form (SDF) a „Mátra északi letörése” kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területről (HUBN20047) az alábbi közösségi jelentőségű növényfaj előfordulását jelzi:

Irányelv melléklete	Magyar név / Tudományos név	Populáció (A-D)
---	Janka-tarsóka (<i>Thlaspi jankae</i>)	D

A tervekészítéshez kapcsolódó terepi adatgyűjtési munkák során a vizsgált területen új közösségi jelentőségű növényfaj előfordulását nem regisztráltuk. Az SDF felületén a Janka-tarsóka (*Thlaspi jankae*) „nem szignifikáns” (D) besorolást kapott. A faj populációméretére vonatkozóan a terepi bejárások során nem kerültünk olyan újabb adatok birtokába, melyek alapján felvetődött volna, hogy módosítani kellene az SDF felületén szereplő besorolást.

1.2.3. A TERVEZÉSI TERÜLETEN ELŐFORDULÓ KÖZÖSSÉGI JELENTŐSÉGŰ ÁLLATFAJOK

A 2013-ban aktualizált Standard Data Form (SDF) a „Mátra északi letörése” kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területről (HUBN20047) az alábbi közösségi jelentőségű állatfajok előfordulását jelzi:

Irányelv melléklete	Magyar név / Tudományos név	Populáció (A-D)
II., IV.	Havasi cincér (<i>Rosalia alpina</i>) *	C
II., IV.	Remetebogár (<i>Osmoderma eremita</i>) *	D
II., IV.	Nagy tűzlepke (<i>Lycaena dispar</i>)	D
II., IV.	Gyászscincér (<i>Morimus funereus</i>)	D
II., IV.	Nagy hőscincér (<i>Cerambyx cerdo</i>)	D
II., IV.	Skarlátbogár (<i>Cucujus cinnaberinus</i>)	D
II., IV.	Szarvasbogár (<i>Lucanus cervus</i>)	D
II., IV.	Sárgahasú unka (<i>Bombina variegata</i>)	C
II., IV.	Hosszúszárnyú denevér (<i>Miniopterus schreibersii</i>)	D
II.	Nagyfülű denevér (<i>Myotis bechsteini</i>)	D
II.	Közönséges denevér (<i>Myotis myotis</i>)	D

* = kiemelt közösségi jelentőségű állatfajok

A tervekészítéshez kapcsolódó terepi adatgyűjtési munkák során a vizsgált területen 3 közösségi jelentőségű állatfaj jelentős előfordulását regisztráltuk, melyeket jelölő fajnak javasolunk:

- » Kék pattanó (*Limoniscus violaceus*)
- » Magyar tavaszi fésűsbagoly (*Dioszeghyana schmidtii*) *
- » Vöröshasú unka (*Bombina bombina*)

A remetebogár hazai előfordulásai mind matuzsálemi korú, méretes fákhöz kötődnek. Ezek igen ritkák, így minden lelőhely kiemelkedő a faj szempontjából. A területen előforduló állomány országos jelentőségű, javasolt reprezentativitás: „B”.

A kék pattanó az utóbbi 6-8 évben az ország számos pontján előkerült, azonban ezek igen kis egyedszámú állományok. Minden előfordulása országos jelentőségű, így a „C” reprezentativitást javasoljuk.

A magyar tavaszi fésűsbagoly és a vöröshasú unka populációja kis egyedszámú, nem országos jelentőségű, esetükben a „D” reprezentativitást javasoljuk.

1.2.4. A TERVEZÉSI TERÜLETEN ELŐFORDULÓ EGYÉB JELENTŐS FAJOK

Magyar név	Tudományos név	Védettség	Jelentőség
Szőrös vesepáfrány	<i>Polystichum braunii</i>	V	ritka szurdokerdei növény
Tőzegpáfrány	<i>Thelypteris palustris</i>	V	láperdei növény, a területen unikális
Dárdás nádtippán	<i>Calamagrostis canescens</i>	---	láperdei növény, a területen unikális
Hölgystike	<i>Hesperis matronalis</i>	V	ritka szurdokerdei növény
Mocsári békaliliom	<i>Hottonia palustris</i>	V	láperdei növény, a területen unikális
Fehér acsalapu	<i>Petasites albus</i>	---	magashegységi növény
Osztrák borzamazag	<i>Pleurospermum austriacum</i>	V	magashegységi növény
Pávafarkú salamon-pecsét	<i>Polygonatum verticillatum</i>	V	magashegységi növény
Kövi szeder	<i>Rubus saxatilis</i>	V	magashegységi növény
Fürtös kötőrőfű	<i>Saxifraga paniculata</i>	V	reliktum jellegű sziklaerdei növény
Farkasbogyó	<i>Scopolia carniolica</i>	V	magashegységi növény
Hármaslevelű macskagyökér	<i>Valeriana tripteris ssp. austriaca</i>	V	ritka szurdokerdei növény
Havasi iszalag	<i>Clematis alpina</i>	V	magashegységi cserjefaj (lián)
Havasi ribiszke	<i>Ribes alpinum</i>	V	magashegységi cserjefaj
Havasalji rózsza	<i>Rosa pendulina</i>	V	magashegységi cserjefaj
Gyepi béka	<i>Rana dalmatina</i>	V	hegyvidéki békafaj
Foltos szalamandra	<i>Salamandra salamandra</i>	V	hegyvidéki kétéltű faj
Alpesi göte	<i>Triturus alpestris</i>	FV	hegyvidéki kétéltű faj
Kék galamb	<i>Columba oenas</i>	V	odúlakó galambfaj
Hegyi szitakötő	<i>Cordulegaster bidentata</i>	FV	Ritka hegyvidéki faj, a magasabb térszíneken található kisvízfolyások, nem kiszáradó forráslápok faja.
Tölgyfa-díszbogár	<i>Eurythyrea quercus</i>	FV	Matuzsálemi korú kocsánytalan tölgyesek faja, az elhalt, kemény fában akár 10 évig is fejlődhet. Idős, természetközeli tölgyesek jelzőfaja.
Nagy nappaliaraszoló	<i>Archiearis parthenias</i>	V	Nyírhez kötődő ritka hegyvidéki faj, a pionír és mezofil természetközeli elegyes erdőállományokban jellemző.
Fűzfpattanó	<i>Elater ferrugineus</i>	V	Idős erdők jelzőfaja, lárvája odúlakó, nagy lemezes-csapú bogarak lárvájával táplálkozik.
Nyolcpettyes virágbogár	<i>Gnorimus variabilis</i>	V	Idős, üde, holt fában gazdag erdőállományok faja. Lárva szinte csak fekvő, vörösen korhadó holt fában (pl. kocsánytalan tölgy, cseresznye) fejlődik.
Nagy fürkészcincér	<i>Necydalis major</i>	V	Idős, üde bükkösök, szurdokerdők faja. Lárva odúlakó, elhalt, de kemény megtartású fában fejlődik. Igen ritka faj.
Lándzsás karimáspoloska	<i>Phyllomorpha laciniata</i>	V	Szubmediterrán elterjedésű poloskafaj, irodalmi adatok alapján tápnövénye a <i>Scleranthus annua</i> . Déli exponált sziklagyepekben a magasabb térszínekre is felhúzódó faj.
Kétszínű nyárfacincér	<i>Rhamnusium bicolor</i>	V	Szintén odúlakó, mezofil lomboserdei faj, kizárólag jó természetességű és korú állományokban fordul elő.

1.3. TERÜLETHASZNÁLAT

1.3.1. MŰVELÉSI ÁG SZERINTI MEGOSZLÁS

A területhasználatot a CORINE 2012 adatbázis alapján jellemeztük. A táblázatban az értékeket hektárban kifejezve és százalékosan is szerepeltetjük. A táblázatban az összehasonlíthatóság kedvéért nemcsak a terület adatait helyeztük el, hanem az országos adatokat is.

Felszínborítási kategória	Mátra északi letörése		Magyarország	
	Terület (ha)	Arány (%)	Terület (ha)	Arány (%)
Lomblevelű erdők	773,39	99,14	1478700,58	15,90
Túlevelű erdők	6,62	0,85	91553,85	0,98
Átmeneti erdős-cserjés területek	0,05	0,01	382956,64	4,12

A területen egyértelműen a lomblevelű erdők dominálnak (99,14%), de a fennmaradó területet is fászszerű vegetáció borítja. Megjelennek 1%-nál kisebb arányban a túlevelű erdők és az átmeneti erdős-cserjés területek.

1.3.2. TULAJDONI VISZONYOK

A Mátra északi letörése kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület egyedüli erdőgazdálkodója a 607-es kódon nyilvántartott Parádfürdői Erdészet.

A területen 147 erdőrészlet 769,09 hektáron helyezkedik el. Ebből 16,44 hektár nem erdőterület, ezeken belül pedig két foltban 1,94 hektár állandó gyepterület van. 2015-től az Egyszerűsített Területalapú Támogatás (SAPS) kötelező eleme a „Zöldítés”, melynek része az „Állandó gyepterületek megőrzése”. Ezt a két kicsi állandó gyepterület foltot részben a Natura 2000 oltalom révén, részben a 2015-ben meghatározott tagállami bázisterület megőrzése révén védelem illeti, a megőrzés és a védelem megteremtése a földhasználók/erdőgazdálkodók feladata. Az erdőterületek rendeltetés minden erdőrészlet esetében természetvédelmi rendeltetés.

1.3.3. TERÜLETHASZNÁLAT ÉS KEZELÉS

1.3.3.1. Mezőgazdaság

A területen nem végeznek mezőgazdasági művelést.

1.3.3.2. Erdőgazdálkodás

A JELENLEGI ÁLLAPOTOT MEGHATÁROZÓ ERDŐTÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEK

A természetmegőrzési terület tömbje – elnevezésének megfelelően – a Mátra északi letörését foglalja magába. A terület déli határa a Sombokor-Kékes-Saskő gerincen halad végig, a legmagasabb pont a Kékes csúcsa (1014 m) alatt néhány méterrel van. Az észak felé fokozatosan (kezdetben meredeken, később lankásabban) csökkenő terepszintet néhány kisebb magaslat szakítja meg, így a Som-hegy (688 m), Szállás-hegy (644 m és 634 m), valamint a Marhád (606 m és 588 m). A tervezési terület legalacsonyabb része az Ilona-völgyben (cca. 300 m) található. A tervezési területről – a zárt erdőtesten belüli fekvés miatt – korai (paleolitik, neolitik, bronzkori, vaskori) régészeti leleteket nem ismerünk, ilyen emlékek csak az emberi megtelepedésre kedvezőbb adottságú hegylábi, illetve medence-helyzetű területekről (elsősorban az északkeletre fekvő Recsk környékéről) kerültek elő.

A honfoglalást követően a Mátra északi lábánál fekvő települések zöme a 13-14. században létesült, vagy legalábbis első írásos említése ekkorra esik (pl. Bodony 1275, Recsk 1329). Viszonylag késői időpontból (1506) ismerjük viszont Parád első okleveles adatát. Ennek ellenére a Kékes és Parád közötti erdőtömb területén a 13-15. században is feltételezhetünk valamilyen mértékű emberi aktivitást, elegendő csak a Szállás-hegy dűlőnév – legenda szerinti – tatár (vagy török?) szálláshely (tábor) eredetére, vagy a Marhád tetején, egészen elképesztő terepviszonyok között épített középkori erődítésre utalni (utóbbi helyszínen Árpád-kori cserepek is előkerültek). A középkor évszázadaiban a térség népessége tehát, elsősorban a Mátra északi hegy lábát vette használatba (erdőirtás, földművelés, legeltetés), majd Parád községtől délre, a tervezési terület északi ha-

tárától nem messze, a mai Parádóhuta mellett (Méhész kert) II. Rákóczi Ferenc alapított üveghutát (1708). Az üvegyártáshoz, illetve konkrétan a hamuzsírőzéshez – gyaníthatóan a Parádóhuta és a Som-hegy közötti erdőségekből – rengeteg fát használtak fel. A termelés felfutásával az 1760-as években az úgynevezett szalajkaház és a Parádtól nyugatra létesített másik hamuzsírőző üzem (részben helyi felhasználásra, részben kereskedőknek, értékesítés céljából) évente már 15.000 m³ mennyiséget meghaladó bükkfa hamuját emésztette el. Néhány évtized alatt a reálisan elérhető faanyag emiatt oly mértékben megfogyatkozott, hogy a birtok új tulajdonosa, Grassalkovich Antal az üveghutát 1767-ben áttelepítette Újhutára (ma: Parádsasvár).

A 18. századi történésekhez kapcsolódóan meg kell még említeni a parádi timsós források felfedezését (1763), aminek következtében a térség gazdasági élete jelentősen fellendült. Ezt követően épült ki Parádfürdő, és ezt követően (1780) indultak meg a hegylábi területeket érintő érckutatási munkák, amelyek a térség jövőjét, az itteni nemesércbányászatot aztán hosszabb időre meghatározták. A Grassalkovich-birtokot 1840-től a Károlyi-család bérelte, majd 1854-ben meg is vásárolta. A család a térségben számos további fejlesztést hajtott végre, részben a fürdők továbbépítése, a kapcsolódó szolgáltatások javítása, az uradalom korszerű felszerelése és a kapcsolódó területek mintaszerű kezelése terén. Népes erdészeti szakmelyzetet alkalmaztak, s a Kékes északi lejtőjén – egészen Parádfürdőig lenyúlóan – az 1870-es években vadaskertet hoztak létre. A III. katonai felmérés térképének tanúsága szerint a sodronykerítéssel védett, közel 2500 ha-os vadaskert („Tiergarten”) a tervezési területet szinte teljes egészében magába foglalta, déli nyomvonala éppen a Sombokor – Kékes – Saskő – Szár-hegy – Cserepes-tető gerincen haladt végig.

A 19. század második felében a tervezési terület túlnyomó többsége még mindig zárt, háborítatlan erdő, kisebb erdőirtások csak a Som-hegy északi lábánál, a Szál-

lás-hegy magasságába eső térszíneken és az Ilona-völgy völgyfői részén mutathatók ki. Ebben az időszakban a korábban fakitermeléssel érintett területek legfeljebb az utóbbi vonalat (Som-hegy – Szállás-hegy – Disznókő – Marhád) közelíthették meg, innen a Kékes csúcsáig (de még talán a Pisztrángos-tó magasságában is) még háborítatlan bükkös őserdők állhattak. Az őserdő-töredékek további fenntartását az 1879-es erdőtörvény véderdőkre vonatkozó kitételei és a vadaskert-funkció is nagyban segítette, hiszen a vadászati (és pihenőerdei) hasznosítás miatt az erdők kitermelése háttérbe szorult, és ezekben az állományokban a 20. század első évtizedéig a további fakitermelési munkák aránylag visszafogott mértékűek voltak.

A tervezési területhez északi irányból csatlakozó, alacsonyabb fekvésű részeken a középkori erdei haszonvételek – a helyi tűzi- és iparifa igények kielégítése, a hamuzsírőzéshez szükséges faanyag kitermelése és az erdei legeltetés – a zonális gyertyános-tölgyes és szubmontán bükkös állományok fafajösszetételét és szerkezetét egyaránt jelentősen megváltoztatták. A kisebb térléptékben jelentkező, rendszertelen fakitermelések, majd a jelentősebb kiterjedésű területeket (egy időben akár több tíz hektárt) érintő véghasználatok a mikrohabitatokban gazdag, vegyeskorú, mozaikos erdőszerkezetet ebben a régióban valószínűleg már évszázadokkal ezelőtt megszüntették. A természetes erdőkép helyett a 19. század végére – a Károlyi-féle vadaskert kiépítésének időszakára – már mindenhol általánossá váltak a lombkoronaszint-cserjeszint-gyepszint vertikális tagozódással leírható egykorú, homogén, sok helyütt sarjeredetű törzsekkel vagy sarjcsokrokkal jellemezhető, esetenként pionír fafajokkal elegyes erdők.

A Károlyi-uradalom erdeiben a 19-20. század fordulójától a kor színvonalát meghaladó erdőgazdálkodás folyt. Az erdőhasználat főleg tűzifatermelésre irányult. *„A cseres sarjerdők e célból 50, a bükkös erdők vetővágatok alkalmazásával, középerdő üzemben 80 éves fordulóban kezelteknek”* – írja egy korabeli forrás. Emellett kisebb volumenben saját, uradalmi célra iparifa-termelést is folytattak. Az erdőfelújításokban csemeteültetésre, illetve makkvetésre is sor került, az erdei legeltetést a teljes területen tilalmazták. Ennek megfelelően a tervezési területen belül kifejezetten legelőerdő-maradványként értékelhető állományt ma nem is találhatunk, a legeltetéssel érintett legközelebbi irtásterületek a 20. század elején a Som-hegy északi lejtőjén, Parádóhuta felé kerültek el. 1910-1920 tájkán általánosak voltak viszont már a természetes felújítások, a Pisztrángos-tó – Disznókői-örház alatti sávban elhelyezkedő, ma 90-110 éves (a Parád 35-38 és 54-56 erdőtagok területére eső) erdők letermelésére és felújítására ebben az időszakban került sor!

A II. világháborút követően, a terület történetében új időszak kezdődött. A két világháború közötti időszakban zárgondnoksági és alapítványi kezelésben levő birtoktest 1945-ben állami tulajdonba került, s megkezdődött az állami erdőgazdálkodás korszaka. A háború utáni

újjáépítésnek nagy területen még érintetlen bükkös őserdők estek áldozatul, s az ember által átalakított erdők immár a Sombokor-Kékes-Saskő vonulat meredek oldalának aljáiig hatoltak, illetve számos helyen el is érték a Kékes gerincét. A terület megközelítését és a faanyag leszállítását segítette az 1949-ben befejezett úgynevezett Hurok-út, mely szinte az egykori vadaskert legbelső, legtávolabbi részeit is elérhetővé tette (a vadaskert az 1920-as években végzett muflontelepítések idején még megvolt, a kerítés lebontásának pontos ideje azonban nem ismert). A Hurok-út megépítése után került sor a mai Parád 23-25 erdőtagok déli részének, valamint a Parád 28, 29, 31 erdőtagok nagy részének letermelésére. Ezt követően jelentősebb véghasználat már csak a Parád 26/D, 29/K, 31/C részletekben történt. Az utóbbi állományok helyén ma 51-60 éves, homogén bükkösök állnak, helyenként luc-, illetve vörösfenyő-eleggyel. Őszszefüggő, elegenden fenyvest alig ültettek, e tekintetben csak a Somhegy melletti luc- és erdeifenyvesek, valamint a Parád 53/B1 és 70/B1 részletek lucosai említhetők.

Az elmondottak alapján a jelenlegi helyzet és a Natura 2000 célok megvalósítása szempontjából legfontosabb múltbeli (és közelmúltbeli) tényezők közül az erdőhasználatok csekély múltbeli intenzitása, a vadaskerti hasznosítás, az alacsonyabb régiókban 1910-1920 tájékan végzett, természetes felújítással kombinált véghasználatok, a magasabb régiókban a II. világháború utáni véghasználatok, valamint az itt-ott alkalmazott fenyvesítés emelhetők ki. A 20. század két nagy fakitermelési hulláma a hegység egyedülálló, bükkös őserdő-tömbjét jórészt felszámolta, a maradványokból 2000-ben létrejött azonban a Kékes Erdőrezervátum.

AZ ERDŐK AKTUÁLIS ÁLLAPOTÁNAK LEÍRÁSA

A Natura 2000 terület 780,06 ha-os összterületéből 769,10 ha-t fednek a Kékes északi letörésén elhelyezkedő **erdőtervezett erdők**. Belőlük 752,66 ha-t tesznek ki az erdőrészek, míg az egyéb részletek területe 16,44 ha (Parád 24/VI, 26/TI1-TI3, 26/ÚT1, 26/ÚT3, 28/TI1-TI2, 28/ÚT, 29/TN, 29/NY, 29/ÚT, 34/TN1-TN2, 36/TI, 36/ÉP, 36/ÚT, 37/TI1-TI3, 38/TI1-TI3, 39/CE, 39/ÉP1, 40/TN, 54/ÚT, 55/ÉP, 55/ÚT1-

ÚT3, 56/TI, 56/ÚT1-ÚT2, 57/TI, 57/ÚT1-ÚT2, 62/VI, 66/ÚT1, 70/TI1). Az erdőrészek alapján számított erdősültség összességében 96,49%-os, a terület tényleges erdősültsége azonban még ennél is magasabb, mivel az elszórtan elhelyezkedő, kis kiterjedésű egyéb részletekben is találunk erdőfoltokat, illetve, mert az erdők között kanyargó (a valóságban keskeny erdősávval kísért) Ilona-pataknak nincs erdőtervi azonosítója (nem erdőtervezett).

Erdőtervezési és egyéb részlethatárokat a tervezési terület határvonala sehol nem vág át, a részletek Natura 2000 besorolása mindenhol egyértelmű. Az erdőtervezett erdők teljes egészében védett természeti területre esnek, nevezetesen a 137/2007. (XII. 27.) sz. KvVM rendelettel megerősített védettségű Mátrai Tájvédelmi Körzet védett és fokozottan védett természeti területeit érintik. A tervezési területen található a hazánk egyetlen őserdő-fragmentumát magába foglaló, 3/2000. (III. 24.) sz. KöM rendelettel kihirdetett Kékes Erdőrezervátum. Ezen felül a tervezési terület teljes egészében része a „Mátra” különleges madárvédelmi területnek (kód: HUBN10006).

A **tulajdonviszonyokat** tekintve, a terület erdői teljes egészében állami tulajdonban vannak. Erdészeti nyilvántartásba bejegyzett erdőgazdálkodó a terület 100%-án az Egererdő Zrt. Parádfürdői Erdészete. A tulajdoni és erdőgazdálkodói viszonyokra vonatkozó részletes adatokat az alábbi táblázatok foglalják össze:

Állami tulajdon	769,10	100,00
Összesen:	769,10	100,00

Erdőgazdálkodók	Terület (ha)	Terület (%)
Egererdő Zrt. Parádfürdői Erdészete	769,10	100,00
Összesen:	769,10	100,00

Védett természeti területről lévén szó, a tervezési terület erdei 100%-ban természetvédelmi elsődleges rendeltetést kaptak. Ezen felül ennél a természetmegőrzési területnél a Natura 2000 rendeltetés további rendeltetesként is szerepel az erdészeti nyilvántartásban (ennek adattári felvezetése a Mátra területén egyelőre csak a Parádi Erdőtervezési Körzetben történt meg). Az elsődleges rendeltetések megoszlására vonatkozó részletes adatokat az alábbi táblázat összegzi:

Rendeltetés	Terület (ha)	Terület (%)
Természetvédelmi rendeltetésű erdők (TV)	752,66	100,00
Védelmi rendeltetésű erdők (összesen)	752,66	100,00
Összesen:	752,66	100,00

Az állományok üzemmód szerinti besorolásánál még itt is a vágásos üzemmód a meghatározó (49,75%), de emellett már az átalakító üzemmód (29,78%) és a faanyagtermelést nem szolgáló üzemmód (20,47%) is számottevő területet érint. Az átalakító üzemmódba sorolt területek a Saskó északi lejtőin, a Hurok-út közén, az Ördög-gátak környékén és a Marhád északi oldalában fekvő bükkösök, köztük több olyan erdőrészlettel, melyekben a vagyongazdálkodó Egererdő Zrt. a Svájci Hozzájárulás által támogatott, SH/4/8 azonosítójú pályázat keretében (3 helyszínen a szálaló üzemmódba sorolást is kezdeményezve) indította meg a folyamatos erdőborítást biztosító erdőgazdálkodásra való átállás első beavatkozásait. Faanyagtermelést nem szolgáló üzemmódba került a Kékes Erdőrezervátum magterülete, a Saskó-Disznókő közötti meredek északi oldal, a Szállás-hegy északi letörése, a Pisztrángos-tó közvetlen környezete, a Marhád meredek, kopár déli lejtője, a Fekete-tó környezete és még néhány kisebb, alapvetően véderdő jellegű erdő rész (a terepviszonyok miatt, akár részletmegosztással, ide sorolandó lenne viszont még az Ördög-gátak környékének egy-két erdő részlete is). Az üzemmód szerinti megosztásra vonatkozó részletes adatokat az alábbi táblázat összegzi:

Üzemmód	Terület (ha)	Terület (%)
Vágásos üzemmód	374,46	49,75
Átalakító üzemmód	224,12	29,78
Szálaló üzemmód	0,00	0,00
Faanyagtermelést nem szolgáló üzemmód	154,08	20,47
Összesen:	752,66	100,00

A tervezési területen viszonylag sokféle (mintegy másfél tucatnyi) faállománytípus fordul elő, ezek között azonban uralkodóak és a terület jellegét szinte kizárólagosan meghatározzák a bükk dominanciájú állománytípusok. A különböző fafajokkal elegyes bükkösök rendkívül magas területi aránnyal (89,81%) vannak jelen, mellettük az egyéb állománytípusok csak szigetszerűen mutatkoznak. Az egyéb típusok közül a gyertyános-kocsánytalan tölgyesek területfoglalása (5,71%) emelhető ki, de kisebb gyertyánosok, erdei- és lucfenyvesek, valamint égeresek is színezik az összképet. Megjegyzendő továbbá, hogy a nagyobb erdőrészek miatt néhány kisebb kiterjedésű, ritkább állománytípus (lásd például a Marhád déli oldalának cseres-tölgyeseit) a faállománytípus-statisztikákban nem jelennek meg. A faállomány-típusokra vonatkozó adatokat (összevont kategóriákkal) az alábbi táblázat összegzi:

Faállomány-típus	Terület (ha)	Terület (%)
Bükkös	451,43	59,98
Kocsánytalan tölgyes-bükkös	23,48	3,12
Gyertyános-kocsánytalan tölgyes-bükkös	36,12	4,80
Gyertyános-bükkös	72,83	9,68
Kőrises-bükkös	7,70	1,02
Egyéb lomb elegyes-bükkös	58,30	7,75
Fenyő elegyes-bükkös	26,03	3,46
Gyertyános-kocsánytalan tölgyes	3,23	0,43
Bükkös-gyertyános-kocsánytalan tölgyes	14,33	1,90
Cseres-gyertyános-kocsánytalan tölgyes	25,45	3,38
Egyéb lomb elegyes-kocsánytalan tölgyes	3,05	0,41
Elegyes-gyertyános	22,00	2,92
Mézgás égeres	0,53	0,07
Bükkös-erdeifenyves	1,38	0,18
Lucfenyves	5,89	0,78
Elegyes-egyéb fenyves	0,91	0,12
Összesen:	752,66	100,00

A vizsgálati terület **fafajösszetétele** a faállomány-típusok területi megoszlása által sugallt képnek megfelelő. A maga 623,19 ha-os területfoglalásával az uralkodó fafaj természetesen a bükk (83,75%), mellette jelentősebb területen csak a kocsánytalan tölgy (38,53 ha, 5,18%) és a gyertyán (46,61 ha, 6,26%) említhető. Az elegyfák (juharok-szilek-hársak-kóris-éger) jelenléti aránya csekély, s az idegenhonos fafajok (fenyők) együttes területe is csak 15,43 ha (2,07%). Az utóbbiak közül csak a lucfenyő alkot nagyobb tömböt (10,49 ha, 1,41%).

A rendelkezésre álló adatsorokból a fontosabb, állományalkotó fafajoknál áttekinthetjük a **mag- és sarjeredetű egyedek** megoszlását is. Ennek kapcsán fontos kiemelni, hogy más mátrai erdőtümböktől eltérően, ezen a területen nincs komoly szerepük a sarj eredetű erdőknek. A szinte egyeduralkodó bükk esetében sarj eredetű fafajsortokat

az erdészeti adattár egyáltalán nem tartalmaz, de a sarj-arány a kocsánytalan tölgynél is kifejezetten alacsony (11,88%). A sarjaztatáson alapuló erdőgazdálkodási gyakorlatnak nincs tehát nagy múltja a tervezési területen, ezzel szemben éppen ebben az erdőtümbben található a Mátra azon állományai, melyek használatba vétele (első alkalommal végzett véghasználata) legkésőbb következett be. Az erdőterület fafajok (illetve, azon belül esetenként eredet) szerinti megoszlására vonatkozó részletes területi adatokat – köztük a folyamatban levő erdőfelújítások miatt kimutatott 8,50 ha-os üres területet – az alábbi táblázat tartalmazza:

Fafaj	Terület (ha)	Terület (%)
Kocsánytalan tölgy – mag	33,95	4,56
Kocsánytalan tölgy – sarj	4,58	0,62
Cser – mag	8,81	1,18
Bükk – mag	623,19	83,75
Gyertyán	46,61	6,26
Juhar	3,37	0,45
Szil	0,19	0,03
Kóris	2,58	0,35
Éger	1,21	0,16
Hárs	4,24	0,57
Erdeifenyő	1,44	0,19
Lucfenyő	10,49	1,41
Vörösfenyő	3,02	0,41
Egyéb fenyő	0,48	0,06
Összesen:	744,16	100,00
Üres terület	8,50	---
Mindösszesen:	752,66	---

A tervezési terület erdeinek **korosztály-szerkezetében** dominálnak (60,33%) a 91 év feletti erdők, s közöttük 100 ha-t meghaladó területen (elsősorban a Sombokor, a Kékes és a Saskő letörésein) 130 feletti állományokat is találunk:

Korosztályok (év)	Terület (ha)	Terület (%)
1-10	3,21	0,43
11-20	9,97	1,34
21-30	2,77	0,37
31-40	15,64	2,10
41-50	41,56	5,58
51-60	57,26	7,69
61-70	101,51	13,64
71-80	38,37	5,16
81-90	25,02	3,36
91-100	116,13	15,61
101-	332,72	44,72
Összesen:	744,16	100,00
Üres terület	8,50	---
Mindösszesen:	752,66	---

A kifejezetten idős erdők (több helyütt 170 év feletti korról leírt felső szinttel) egyrészt a kékesi őserdő-fragmentum területén láthatók, másrészt néhány nehezen megközelíthető, véderdő jellegű hegyoldalon (pl. Szállás-hegy északi letörése) fekszenek. A Kékes Erdőrezervátum magterületén álló erdőkben – a peremeken végzett úgynevezett egészségügyi fakitermeléseket leszámítva – jelenlegi ismereteink szerint sohasem folyt fahasználat, a többi öreg állományt viszont legalább egyszer már biztosan letermelték. A Hurok-út közé eső, illetve Ördög-gátak környéki idős (91-110 éves) bükkösök az I. világháború időszakában (1910-1920 között) végzett fakitermelések nyomán alakultak ki, és területi kiterjedésük révén meghatározzák szinte az egész tervezési terület erdőtömbjének jellegét, természetvédelmi helyzetét, mai gazdálkodási lehetőségeit, illetve jövőbeni problémáit. A 40 év alatti erdők (néhány gyertyános, bükkös, lucos) területe minimális (együttesen 31,59 ha, 4,24%), ellenben a 41-90 éves korosztályok egyes részeken már jelentősebb területen (101,51 ha, 13,64%) mutatkoznak. Közülük a II. világháború utáni (1945-1955 közötti) fakitermelések miatt a 61-70 éves korosztály alkot nagyobb tömböt: ezek az erdők (elsősorban a Hurok-út felett) a Kékes akkor még több száz hektáros őserdő-fragmentumának részleges letermelésével jöttek létre.

A korosztályviszonyok általános áttekintése mellett fontosnak tartjuk az egyes erdei élőhelytípusok korviszonyainak bemutatását is, s e helyütt – a vágásos üzemmód sajátosságainak figyelembe vételével – egy 30 évre, illetve 50 évre szóló prognózist is előre vetítünk. Lényegében azt vizsgáljuk, hogy a folyamatos erdőborítást biztosító üzemmódok nagyobb arányú alkalmazása nélkül 3-5 évtizedes időtávlatban hogyan változnak, illetve változnának a korosztályviszonyok. Az elemzéshez alkalmazott összevont korosztály-csoportok az alábbiak: felújítási kor (1-10 év), fiatal kor (11-40 év), középkor (41-80 év), idős kor (81-120 év), öregkor (120 év felett).

A „**lejtők és sziklatörmelékek Tilio-Acerion-erdői**” (9180) élőhelytípushoz sorolt állományok viszonylag kis területfoglalással (cca. 30 ha-on), de dominánsan (cca. 85%-ban) öreg (120 év feletti) korosztály-csoportokkal vannak jelen a területen. A még előforduló középkorú (41-80 éves) és idős (81-120 éves) szikla- és törmeléklejtő-erdők együttesen is alig érik el az 5 ha-t. Az öreg erdők túlsúlyát itt az okozza, hogy az egyébként is véderdő jellegű állományok a Sombokor-Kékes-Saskő vonulat alatti, fokozottan védett erdőszávba (részben erdőrezervátum magterületre) esnek, így területükön vagy még sohasem volt fakitermelés, vagy, ha volt, akkor a véderdő-funkció és a természetvédelmi szempontok előtérbe kerülésével a 20. század második felében már érintetlenül maradtak. Mivel az állományokat több mint 80%-ban faanyag-termelést nem szolgáló üzemmódba sorolták, területükön az elkövetkező 30-50 évben nem lehetségesek véghasználatok. Ennek megfelelően a vizsgált időtávlatban a korosztály-csoportok területfoglalása alig változik, az elvileg letermelhető állományokra vonatkozó adat (cca. 1 ha) csak a kis kiterjedésű szikla- és törmeléklejtő-erdőket magukba foglaló, vágásos üzemmódba sorolt bükkösök miatt jelentkezik a kimutatásban.

Az „**enyves éger (Alnus glutinosa) és magas kőrís (Fraxinus excelsior) alkotta ligeterdők (Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae)**”

(91E0) élőhelytípushoz sorolt, egészen kis kiterjedésben (cca. 3,5 ha-on), elszórtan megjelenő állományok jelenleg főként a középkorú (41-80 éves) és az idős (81-120 éves) korosztály-csoportban képviseltetik magukat. Mivel az állományok döntő részben nem önálló erdőrészletben vagy egyéb részletben fekszenek (kivétel: Kőrös-mocsár, Fekete-tó), a 3 és 5 évtizedre készített előretekintés a jelenlegi korok pontatlansága és a befoglaló bükkös állományok vágáskorával végzett kalkuláció miatt némileg torzított eredményt ad. Eszerint 30 éves időtávlatban a lehetséges (befoglaló bükkös állományokhoz kapcsolódó) véghasználatok miatt a középkorú (41-80 éves) és idős (81-120 éves) erdők területe is csökken, s csekély területfoglalással ugyan, de megjelennek a felújítás korú (1-10 éves) és fiatalos (11-40 éves) erdők. 50 éves időtávlatban a 40 év alatti korosztály-csoportokból (mivel újabb véghasználatok nem várhatók) már csak fiatalosok (11-40 éves erdők) maradnak, az állományok korosodásával viszont arányaiban jelentősen (cca. 1,5 ha-ral) megnő a kifejezetten öreg (120 év feletti) állományok területe. A valóságban ez a prognózis azonban csak részben mutatja be az élőhelytípushoz kapcsolható jövőképet. Az érintett erdőrészletek vágásos üzem módban történő használata esetén ugyanis joggal feltételezhető, hogy a természetvédelmi oltalom okán is elvárt hagyásfacsoportok kialakításakor az ehhez az élőhelyhez sorolható foltok előnyt élveznek. Ezen kívül az egyéb részletekben (Parád 24/VI, 62/VI) elhelyezkedő állományokban – mivel használatok nem történnek – vágásokra visszavezethető változások nem várhatók, és elvileg a spontán erdődinamikai folyamatoknak kell(ene) érvényesülniük az Ilona-patak medrét kísérő, bükkösök közé ékelődő, nem erdőtervezett égeresek esetében is. A Pisztrángos-tó közvetlen környezete jórészt faanyagtermelést nem szolgáló üzem módba sorolt erdőrészletekbe esik, így e helyszínen is biztosított a sérülékeny élőhelytípus beavatkozásoktól mentes fenntartása. Összességében tehát, a tervezési terület liget- és láperdeiben a közeljövőben drasztikus élőhelyi változások az erdőgazdálkodás következtében nem várhatóak.

A „**pannon gyertyános-tölgyesek** *Quercus petraea*-val és *Carpinus betulus*-szal” (91G0) élőhelytípushoz sorolt állományok jellemzően középkorú (41-80 éves) erdőkkel (cca. 18 ha-on) képviseltetik magukat, de emellett kisebb területen idős (81-120 éves) és öreg (120 év feletti) állományok is előfordulnak. Az érvényes erdőterv szerinti vágáskorok (illetve az ebből és az állománykorból számított vágásérettségi mutatók) alapján 30 éves időtávlatban a középkorú (41-80 éves) erdők területe csökken, kevés (cca. 5 ha) felújítás korú (1-10 éves) és fiatalos (11-40 éves) erdő keletkezik, de egyúttal nő az idős (81-120 éves) és öreg (120 év feletti) állományok területfoglalása is. Ezt követően 50 éves időtávlatban a felújítás és fiatalos korú, valamint az öreg erdők területe érdemben nem változik, ellenben a középkorú (41-80 éves) erdők területe látványosan tovább csökken, s (közel 18 ha-ra) megugrik az idős (81-120 éves) állományok területfoglalása. A fentiekből jól látszik, hogy az élőhelytípus korosztály-szerkezetében 3-5 évtizedes időtávlatban összességében kifejezetten kedvezőtlen változások nem várhatók. Az előretekintés az állományok egyöntetű öregedését jelzi, amit részben a gyenge termőhelyhez való kötöttség és a faanyagtermelést nem szolgáló üzem módba sorolás (Som-hegy, Marhád, Cserepes-oldal), részben a jelenlegi alacsony (60 év alatti) korok (Ilona-völgy) magyaráznak. Az utóbbi tény miatt – függetlenül attól, hogy a vágásos erdőgazdálkodás fenntartása a prognózis szerint éles változásokkal nem jár – a fenntartási terv munkarészben a korosztályviszonyokat kedvezőbbben alakító, folyamatos erdőborítást biztosító gazdálkodás előtérbe helyezésére teszünk majd javaslatot.

A „**pannon molyhos tölgyesek** *Quercus pubescens*-szel” (91H0) élőhelytípushoz sorolt állományok csekély (cca. 11 ha-os) térfoglalással vannak jelen a területen (a vegetációtérkép a tölgyes bokorerdőt és a melegkedvelő tölgyes jellegű állományokat is ide sorolja, függetlenül attól, hogy a koronaszintben van-e egyáltalán molyhos tölgy). A jelenleg főként idős (81-120 éves), kisebb részben öreg (120 év feletti) és középkorú (41-80 éves) erdők a Som-hegy tetején, a Disznókő gerincén és a Marhád déli oldalában figyelhetők meg. Az érvényes erdőterv szerinti vágáskorok (illetve az ebből és az állománykorból számított vágásérettségi mutatók) alapján 30 és 50 éves időtávlatban ugyanaz a tendencia rajzolódik ki. A jórészt véderdő jellegű állományok területén véghasználat alig várható, így felújítás korú (1-10 éves) és fiatalos (11-40 éves) erdők csak egészen kis területen (max. 1-1,5 ha) keletkezhetnek. A középkorú erdők területe nem változik, a jelenlegi idős erdőkben viszont arányaiban nagy területen – cca. 8 ha-on, köves lejtőkön, faanyagtermelést nem szolgáló üzem módba sorolt erdőrészletekben – jönnek létre öreg (120 év feletti) erdők. A jelenlegi vágáskorok alapján az élőhelytípus korosztály-szerkezetében (a gyertyános-tölgyesekhez hasonlóan) drasztikus változások tehát nem várhatók, összességében inkább az állományok öregedését, a véderdő-funkció erősödését vetíti fel a prognózis.

A „**szubmontán és montán bükkösök**” (91I0) élőhelytípushoz sorolt (az elnevezésnek megfelelően e helyütt szubmontán és montán típusokkal is jelen levő) állományok a vizsgálati területen elsősorban

középkorú (41-80 éves) és idős (81-120 éves) állományokkal vannak jelen, az előbbiek cca. 200 ha-t, az utóbbiak cca. 350 ha-t borítanak. Ezen kívül az öreg (120 év feletti) erdők több mint 70 ha-t tesznek ki, s nagyon csekély mennyiségben (10 ha alatt) fiatalos (11-40 éves) erdők is mutatkoznak. Az érvényes erdőterv szerinti vágáskorok (illetve, az ebből és az állománykorból számított vágásérettségi mutatók) alapján 30 éves időtávlatban – elsősorban a rengeteg öreg erdő miatt – nagyon jelentős változások várhatók, hiszen a középkorú (41-80 éves) és idős (81-120 éves) területe cca. 170-170 ha-ral csökken (!), s ennek megfelelően nagy területen (közel 350 ha-on) jelennek meg felújítás korú (1-10 éves) és fiatalos (11-40 éves) bükkösök (az öreg erdők területe lényegesen nem változik). Nagyobb, 50 éves időtávlatban további erdők kerülnek fűrész alá, így az idős (81-120 éves) erdők területe tovább csökken, a fiatalos (11-40 éves) erdők területe pedig megnő, s megközelíti a 350 ha-t. Mint a számadatokból jól látható, a jelenlegi vágáskorok alapján az élőhelytípus korosztály-szerkezetében 3-5 évtizedes időtávlatban összességében nagyon drasztikus elmozdulásoknak nézünk elébe: az erdőrezervátumon, illetve a véderdőknél kívül eső bükkösök nagy hányada véghasználatra kerül. A vágásos erdőgazdálkodás leírtak szerinti fenntartása viszont rendkívül kedvezőtlenül befolyásolná az élőhelytípus jövőbeni helyzetét (fiatalos túlsúly alakulna ki, s jelentősen csökkenne a középkorú és idős erdők területe is), ezért a fenntartási terv munkarészben a korosztály-viszonyokat kedvezőbben alakító, folyamatos erdőborítást biztosító gazdálkodás előtérbe helyezésére teszünk majd javaslatot.

Az összeállítás jól szemlélteti, hogy a tervezési előírások változatlanul hagyása esetén a vizsgált időtávlatban a jelenleg nagyobb tömbökben – a korábbi véghasználatoknak megfelelő mintázatban – előforduló középkorú, idős és öreg korosztály-csoportok 30 év múlva felszakadoznak, mozaikossá válnak, s az idős erdők helyén, nagy területen jelennek meg felújítás korú (1-10 éves) és fiatalos (11-40 éves) állományok. Újabb 20 év elteltével, 50 éves időtávlatban aztán a felújítás korú (1-10 éves) erdők szinte eltűnnek és a Kékes északi oldalában megmaradó öreg (120 év feletti) és idős (80-120 éves) állományok (az erdőrezervátum erdei, illetve a csatlakozó, jelenleg középkorú erdők) mellett uralkodóvá válnak a fiatalos (11-40 éves) erdők. A szubmontán

és montán bükkösök állományainak jelenleg egyébként kerekén 50%-a van vágásos üzemmódban, míg a jóval kisebb területen megjelenő gyertyános-kocsánytalan tölgyesek (91G0) esetében ez az arány 79%. Összességében ez az elemzés is rámutat a korosztály-viszonyok (várható) kedvezőtlen változására, és felhívja a figyelmet a megelőző intézkedések megtételének szükségességére.

A fentebb leírt fafajösszetételű és korú állományok a 2009. évi XXXVII. tv. 7. § (1) bekezdés szerinti **természetességi besorolás**ánál dominál a természeteszerű erdő (94,34%) minősítés, ami elsősorban az idegenhonos fafajok és a sarjeredetű egyedek alacsony jelenléti arányának tudható be. Sajátos elmentmondás ugyanakkor, hogy természetes erdőket csak egészen csekély területen és arányban (19,51 ha, 2,59%), a Saskó északi oldalában (Parád 33/G erdőrészlet) és a „Gabi halála” nevű magaslat északkeleti lejtőjén (Parád 28/J, 28/K erdőrészletek) tart nyilván az erdészeti adattár, holott a hazánk egyetlen őserdő-fragmentumának számító kékesi erdőtömb (Kékes Erdőrezervátum) számos erdőrészlete (pl. Parád 26/C, 26/F, 26/G, 29/B) egyértelműen mutatja a természetes erdőszerkezet fontosabb jellemzőit. A fenti két kategória mellett a további természetességi kategóriák (származék erdő, átmeneti erdő, kultúrerdő) aránya jelentéktelen (együttesen 3,06%), az ide sorolt erdőrészletek főként fenyőelegyes lomberdők vagy egyetlen fenyvesek. A természetességi mutató szerinti megoszlásra vonatkozó részletes adatokat az alábbi táblázat összegzi:

Természetesség	Terület (ha)	Terület (%)
Természetes erdő	19,51	2,59
Természeteszerű erdő	710,08	94,34
Származék erdő	14,89	1,98
Átmeneti erdő	1,38	0,18
Kultúrerdő	6,80	0,90
Faültetvény	0,00	0,00
Összesen:	752,66	100,00

Az erdők **egészségi állapota** általánosságban kielégítő, a bükk, a kocsánytalan tölgy, a gyertyán, a cser fajok alkotó állományokban jelentősebb abiotikus és biotikus károsítás az elmúlt időszakban (5-10 év) nem történt. A Dél-Mátrában sokfelé látható erőteljes tölgypusztulás a tervezési terület kicsiny tölgyeseiben alig jelentkezik, bár a Marhád déli oldalában (Parád 57/D erdőrészlet) érzékelhető a cserek foltos pusztulása, és állományszegélyeken több helyütt (pl. Parád 34/E, 55/D erdőrészletek) is látni elhalt, kéregaszott kocsánytalan tölgy és gyertyán törzseket. Az idősebb bükkös állományokban a széldöntések is időről időre fellépnek, legutóbb 2010-ben volt a térségben jelentősebb viharkár. Az utóbbi évek időjárás anomáliái kapcsán az üde termőhelyek fő fafajánál (bükk) jelentősebb pusztulás, károsodás nem tapasztalható. Az idegenhonos fajok állományok közül a Parád 53/B1 és 70/B1 erdőrészletek gyantafolyásos, beteg (korábban kerített, de láthatóan erősen vadkárosított) lucosai említhetők.

A tervezési területen a gímszarvas-, muflon- és vaddisznó-állománynak „köszönhetően” **fokozott vadhatás** jelentkezik. Az erőteljes taposás-túrás-rágás az alacsonyabb és magasabb régiókban egyaránt megfigyelhető, s az erdők erdődinamikai folyamatait számottevő tényezőként alakítja. A gímszarvas elsősorban az állományok újulatának és (tölgyesek esetében) cserjeszintjének visszarágásában, valamint az újulat fafaj szerinti szelektálásában „jeleskedik” (példaként lásd a Disznókő melletti Parád 34/D erdőrészletet, ahol a magas kőrismagoncai mind durván vissza vannak rágva). A muflon részben rágásával, részben a köves talajú, meredek termőhelyen álló, véderdő jellegű állományokban (például, a Marhád tölgyeseiben) folytatott intenzív taposásával okoz számottevő problémát (termőhelyi és növényzeti degradálódást). A vaddisznóállomány a makktermés részleges felszedésével esetenként komolyabban is befolyásolhatja az erdők felújulási folyamatait, illetve túrással intenzív talajbolygatást okoz. Bár jelenleg épített vadvédelmi kerítés és villanypásztor a tervezési terület erdeiben nincs (kisebb

mintakerítés a Parád 38/B részben látható), a fenti példák jelzik, hogy a vadlétszám magasabb, mint amit a terület erdei (jelenlegi korszerkezettel és vertikális tagoltsággal) tolerálni képesek. Összességében a nagyvadállomány hatása a tervezési terület erdeinek fenntartása szempontjából nem olyan kritikus, mint a Dél-Mátrában, de a napi szinten jelentkező természetvédelmi és erdőgazdálkodási/erdőkezelési problémák kezelése (mérséklése) érdekében az elfogadható vadsűrűség kialakításához itt is indokolt lenne a térségi szintű vadlétszám-apsztás.

A JELENLEGI ERDŐGAZDÁLKODÁSI/ERDŐKEZELÉSI GYAKORLAT

A vizsgálati területen – ahol az elmúlt egy-két évtizedben történtek gazdálkodási célú beavatkozások – az aktuális erdőgazdálkodási gyakorlat részben a hagyományos, általános erdészeti irányelveket követi, az utóbbi időszakban megjelentek azonban olyan előre-mutató erdőgazdálkodási beavatkozások is, melyek a folyamatos erdőborítást biztosító gazdálkodás irányában történő elmozdulást célozzák. A kifejezetten véderdő jellegű területek elkülönítésére már évtizedekkel korábban sor került: ezek az erdők ma a terület legidősebb faállománnyal rendelkező (részben őserdő-fragmentumként értékelhető) részei. Esetükben a talajvédelmi rendeltetés további rendeltetésként szerepel az erdészeti nyilvántartásban, mivel a védett természeti terület (Mátrai Tájvédelmi Körzet) kijelölése miatt a tervezési terület erdei mindenhol természetvédelmi elsődleges rendeltetést kaptak. A véderdő jellegű állományok zömmel faanyagtermelést nem szolgáló üzemmódba kerültek, jelképes vágáskoruk 999 év (de: továbbra is vágásos üzemmódban vannak, például, a Disznókő gerincét kísérő sziklás, kötőrmelékés, véderdő jellegű állományok). A véderdőkben, illetve az erdőrezervátum magterületként elhatárolt erdőkben semmilyen erdőgazdálkodási tevékenység nem folyik.

A terület jelentős részén továbbra is vágásos üzemmódba sorolt, zömmel középkorú-idős állományokat találunk. A középkorú erdőkben az elmúlt időszakban alig végeztek nevelővágásokat, így a tisztítások és gyérítések aktuális gyakorlatáról egyértelmű megállapítást tenni nem lehet. A középkorú erdők homogén jellege, illetve az elegyfák szerény száma miatt kijelenthető azonban, hogy az elmúlt évtizedekben általános törekvés volt a „főfafajra dolgozás”. Ez a bükkös állományokban a bükk abszolút elsődlegességének biztosítását jelentette, így a területen – a durván sziklás-köves részeket leszámítva – alig találunk olyan bükkös állományokat, ahol például, a magas kőrismagoncai vagy a hegyi juhar jelentősebb arányban lenne jelen. A korábbi nevelővágások átmérőeloszlást egyszerűsítő hatása is jól érzékelhető, hiszen a vékonyabb, alászoruló törzsek és a vaskosabb, terebélyesebb böhöncök kitermelésével az átlagátmértől erősen közelítő eloszlásgörbe írja le az törzsméret-viszonyokat. A nevelővágások során korábban nem volt jellemző az álló és fekvő holtfa tudatos, legalább foltonkénti (nagyobb mennyiségű) visszahagyása sem, bár tagadhatatlan, hogy a tisztítások során

ledöntött anyag és a nehéz terepviszonyok melletti gyérítések faanyagának egy része rendre az állományok alatt maradt. Egységügyi fakitermeléseket az utóbbi időben nem végeztek.

Az aktív gazdálkodás alatt álló, hagyományos szemlélettel kezelt erdőkben csak egy-két helyen találunk folyamatban levő (természetes) felújítást. Ezeket az egyenletes bontással indított, majd az újulat megerősödése függvényében egyenletes vagy változó erélyű további bontásokkal, illetve végvágásokkal végigvitt felújításokat a Mátra területén az elmúlt évtizedekben általánosan alkalmazták. A bontóvágások során egyenletes hálózatban a törzsek cca. 30%-át emelték ki, s egyidejűleg megtörtént az alsó szint és az elegyfák eltávolítása is. A felújítóvágásos gyakorlatra a tervezési terület erdői közül a Parád 57/A erdőrészlet adja a legjobb példát: a részlet délnyugati része még lábon álló, de már megbontott idős erdő (az állomány alatt özszerakott gallykupacokkal), a középső és az északkeleti rész pedig már két különböző időpontban végvágott, néhol szoliter hagyásfákkal tarkított, sűrű, egykorú fiatalost hordozó terület.

Az egyenletes bontáson alapuló, általában 5-15 év alatt lebonyolított, úgynevezett ernyős felújítóvágások nyilvánvaló előnye maga a természetes felújítási folyamat, a magas csemetes szám, a számos elegyfa jelenléte és a helyi génkészlet átörökítése. Azonban az eljárás sematikus vonásai miatt (különösen, ha a felújítás erősen leegyszerűsítve, rövid idő alatt zajlik le) az újonnan keletkező állományok ismét csak homogén, egykorú erdők lesznek, így ez az erdőgazdálkodási gyakorlat hosszabb távon stabilizálja a vágásos erdőgazdálkodás kedvezőtlen következményeit. Mindennek figyelembe vételével – a természetvédelmi elvárásokra és a változatos, vertikálisan tagolt állományszerkezet melletti gazdálkodás iránti igényre is tekintettel – az utóbbi időszakban ettől a széles körben alkalmazott felújítási módtól merőben más megközelítésű munkák is folytak a tervezési területen.

A térben nem egyenletes erélyű beavatkozásokkal indított, állományszerkezet-átalakítást célzó munkák korábban (lásd Parád 36-38 erdőtag érintett részletei) átalakító üzemmód besorolás mellett folytak. A Svájci Hozzájárulás által támogatott, SH/4/8 azonosítójú pályázati program keretében azonban megtörtént néhány erdőrészlet (Parád 35/A, 36/C, 38/B) száraló üzemmódba sorolása is. Az érintett területeken a beavatkozások jórészt azonosak voltak: a Hurok-út közötti/alatti homogén bükkösökben a csoportos szerkezet távlati kialakításának szándékával kb. 15 m (kb. fél famagasságnak megfelelő) átmérőjű lékeket nyitottak. Emellett a Parád 54/B és 55/A erdőrészletekben (közvetlenül a Hurok-út mellett) kis kiterjedésű (de a lékeknél méretesebb), ék formájú vágásokat is végeztek. Emellett – egyedi, kis területen alkalmazott megoldásként – mindenképpen ki kell térni a Marhád északi lejtőjén (Parád 56/A erdőrészlet) végzett kulisszás vágásokra is (az eddig vágott kulisszák a légifotókon látványosan kirajzolódnak). Összességében az új szemléletű gazdálkodási beavatkozások pár éves múltjuk miatt még jelentős áttörést nem

hoztak (egyelőre „csak” a lékek és a kicsiny újulatképek láthatók), de alkalmazásuk mindenképpen előremutató. Azonban, hasonlóan az ernyős felújítóvágásokhoz, esetükben is kevés holtfa marad vissza a területen, illetve megemlíthető még az is, hogy a lékek jelölésekor (azok területén vagy szegélyében) sok esetben olyan (pl. kifejezetten vastag, illetve, az átlagtól elmaradó) törzseket is kivágásra jelölnek, melyek eltávolításával az állományok meglévő átmérőszerkezetét lerontják, az eloszlási görbe intervallumát szűkítik.

A természetes (ernyős) felújulással keletkezett fiatalosok viszonylag fafajgazdagok, a bükkösökben hegyi juhar, korai juhar, hegyi szil, magas kőris, gyertyán, rezgőnyár, nyír magoncokkal rendszeresen találkozhatunk (tölgyes fiatalos a területen nincs). A bennük végzett erdősítés-ápolások főként a szeder, illetve a siskanád visszaszorítására irányulnak, de a főfafajok rosszul értelmezett megsegítése érdekében néhol látható az elegyfák visszavágása is. A korábban nyitott lékekben inkább bükk dominanciájú újulatfoltok láthatók, az elegyfák ritkák (sokszor magyszóró fák sincsenek a közelben), s itt ápolások nem történnek.

Az erdőtömb belső úthálózata változó sűrűségű, de adott domborzati viszonyok között – erdőgazdálkodási értelemben – inkább kifejezetten jó feltártságról beszélhetünk. A terület fő feltáró útjának számító (burkolt) Hurok-út mellett az egyéb módon (pl. kőszórással) stabilizált erdészeti feltáróutak, valamint a különböző szinten kiépített műszelvényes földutak a területen folyó erdőgazdálkodás érdekeinek megfelelő hálózatot adnak, egyes véderdő-jellegű állományok kivételével fakitermelés és faanyag-mozgás céljából gyakorlatilag minden erdőrészlet elérhető. A tő melletti faanyag-felkészítés és rövidfás közelítés csak ritka, eseti megoldás, a kitermelésre kerülő faanyagot jellemzően nagy teljesítményű közelítő traktorokkal, vonszolósos közelítéssel juttatják el a rakodókra. Az extrém terepviszonyok miatt és a vonszolósos faanyag-mozgatás kedvezőtlen hatásainak (állomány- és ta-

lajkárok) kivédésére, alkalmanként kötélpályás közelítéssel is dolgoznak. A kiszállítás eszközei a jelentős tengelyterhelésű, önrakodó tehergépkocsik, melyek – hasonlóan a közelítő-traktorokhoz – esős időszakban komolyabb károkat okozhatnak az állományok talajában és az úthálózatban. Összességében a közelítési-kiszállítási feladatok ellátásához a szükséges térbeli hálózat rendelkezésre áll, további, nagyobb mértékű beavatkozással járó feltáróút-építés a területen nem indokolt. Az állományok alatti közelítőnyom-hálózat fejlesztése ugyanakkor reális felvetés lehet, különösen a folyamatos erdőborítást biztosító (átalakító és szálaló) üzemmódba sorolt erdőkben.

AZ ÉRVÉNYBEN LEVŐ ÁGAZATI TERVEK ÖSSZELETÉSE A TERMÉSZETVÉDELMI CÉLKITŰZÉSEKKEL

A tervezési területet érintő, jelenleg érvényben levő körzeti erdőterv a 2011. évi körzeti erdőtervezésre vonatkozó alapelveket, valamint az érintett körzetek területén végezhető erdőgazdálkodási tevékenység szabályait rögzítő 96/2011. (X. 17.) sz. VM rendelet alapján készült. A tervezési területet magába foglaló Parádi Körzet erdőtervezési irányelvei bizonyos mélységig a Natura 2000 szempontokat is magukba foglalták, így a rendelet különböző (általános) irányelveket tartalmaz egyes közösségi jelentőségű erdős élőhelytí-

pusok – egyebek között az égeres-kőrises liget- és láperdők (91E0), a pannon gyertyános-tölgyesek (91G0), a pannon molyhos tölgyesek (91H0) – kezelésére vonatkozóan (pl. lehetséges véghasználati módok, hagyásfa-csoportok és böhöncök meghagyása, idegenhonos fajok visszaszorítása, cserjeszint és erdőszegély védelme). Emellett a körzeti erdőterv készítése során a Mátrai Tájvédelmi Körzet a 15/2008. (VI. 3.) sz. KvVM rendelettel kihirdetett természetvédelmi kezelési tervének alkalmazására is sor került, így további jelölő élőhelytípusok (pl. 9130, 9180), illetve jelölő fajok (pl. xilofág rovarok) szempontjából releváns kérdések is felszínre kerültek. A 2012. év elején elkészült körzeti erdőterv a 2012-2021 közötti időszakra érvényes. Ennek alapján az aktuális fahasználati lehetőségek, illetve előírások – az Országos Erdőállomány Adattár 2013. január 1-i adataira támaszkodva – az alábbiak szerint körvonalazhatók:

Fahasználat módja	Terület (ha)
Tisztítás (TI)	6,19
Törzskiválasztó gyérítés (TKGY)	49,26
Növedékfokozó gyérítés (NFGY)	93,48
Tarvágás (TRV)	0,79
Felújítóvágás bontóvágása (FVB)	29,75
Felújítóvágás végvágása (FVV)	39,28
Szálalóvágás (SZV)	219,52
Egészségügyi fakitermelés (EÜ)	38,29

A beütemezett fahasználatok közül a tisztítások, törzskiválasztó és növedékfokozó gyérítések elsősorban őshonos fajjú állománytípusokat (pl. bükkösök, gyertyános-kocsánytalan tölgyesek) érintenek. E munkák területe viszonylag jelentős (cca. 150 ha), végrehajtásuk az őshonos lombos fajok kíméletével, az idegenhonos fajok visszaszorításával, az állomány szerkezeti változatosság megtartásával és fokozásával, illetve, az álló és fekvő holtfa bizonyos mértékű visszahagyásával a Natura 2000 célok sérelme nélkül is végrehajtható. A jelölések és a kivitelezési munkák során tehát, fokozott figyelmet kell szentelni a ho-

mogenizáló hatású, elegyfák rovására történő beavatkozások elkerülésére, mert a tervezési terület erdeinek jövőbeni állapota jórészt ezen (is) múlik!

Az egyetlen betervezett tarvágásos véghasználat a Som-hegy keleti oldalában levő erdeifenyvest érinteti (Parád 41/E erdőrészlet). Végrehajtása elvileg nem érint Natura 2000 célokat és szempontokat. Valamelyest nagyobb jelentősége van/lehet a felújítóvágásoknak-bontóvágásoknak (29,75 ha) és végvágásoknak (39,28 ha), de összességében ezek területnagysága elenyésző a tervezési terület majdnem 800 ha-os tömbjéhez képest, ráadásul az érintett erdőrészletek elszórtan helyezkednek el. Ettől függetlenül, ahol még nem történt meg a végvágás (pl. Parád 34/D erdőrészlet), vagy maga a felújítási folyamat még el sem kezdődött (pl. Parád 57/C erdőrészlet), ott valamilyen mértékben még el lehet mozdítani az egyenletes bontáson alapuló

eljárást a szálalóvágás, vagy a folyamatos erdőborítást biztosító egyéb beavatkozások valamelyike felé.

A fentiekén túl jelentős területet (219,52 ha) érintenek a szálalóvágások, melyek két erdőrészletet leszámítva, átalakító üzemmód mellett betervezték, az aktuális gyakorlat szerint lékvágásokkal indított fahasználatok (a kivételként említhető Parád 35/A és 57/B részletek még vágásos üzemmódban vannak). A szálalóvágások alkalmazása ilyen módon és ilyen területarányban mindenképpen előremutató, azonban a jövőben fokozott figyelmet kell fordítani arra, hogy a szálalóvágások az átalakítási folyamatba szervesen illeszkedjenek, s idővel (akár már 2-3 erdőtervi ciklussal később), a fatömegkivételi erély csökkentésével a beavatkozásoknak inkább már szálalás (pl. csoportos szálalás) jellege legyen.

Végül megemlítendő még az előirányzott egészségügyi fakitermelések, főként abból a szempontból, hogy, bár védett természeti területről van szó, a tervezett beavatkozások (38,29 ha) nem idegenhonos fajokra, hanem bükk és gyertyán fajsorokkal leírt állományokra (Parád 35/A, 54/C, 55/B erdőrészletek) irányulnak. Ennek hátterét részletesebben nem tudtuk ugyan elemezni, de egy ilyen szemléletű tervezést természetvédelmi szempontból még akkor is kifogásolhatónak tartunk, ha az nem lábon álló, hanem széldöntött törzsek kitermelésére irányul (kivétel: feltáróutakra dőlt faanyag, illetve, biztonságos közlekedést akadályozó faanyag összetermelése). A jelekből ítélve, a munkákat eddig mindenesetre nem (vagy nem lábon álló törzseket célozva) végezték. A Parád 54/C, 55/B erdőrészletekben ilyen jellegű munkák nem is kívánatosak (az előbbi erdőrészlet például, az Ördög-gátak környékének tagolt, szinte járhatatlan felszínét fedi le), az időközben szálaló üzemmódba sorolt Parád 35/A erdőrészletben pedig szálalóvágásokat indítottak.

Néhány problémás kérdés kapcsán a Natura 2000 célkitűzések és a körzeti erdőterv tartalmának lehetséges összehangolására a fenntartási terv munkarészben térünk vissza.

1. 3. 3. 3. Vadgazdálkodás, halászat, horgászat

VADGAZDÁLKODÁS

A terület a II/2. Mátra-Bükk-Cserehát nagyvadas vadgazdálkodási körzetben helyezkedik el. A körzet kifejezetten nagyvadas jellegű, az apróvadnak nincs érdemi jelentősége. Helyenként nagyon magas a gímszarvas állománysűrűsége és vadgazdálkodási-vadászati szempontból fontos

nagyvad a muflon. A vaddisznóállomány és terítéke szintén kiemelkedően magas. A vadgazdálkodási körzetben a vadgazdálkodást jelentősen befolyásolja, hogy mennyire sikerül megteremteni és fenntartani az összhangot az erdőgazdálkodással, illetve, a nemzeti parkok területén befolyásolják a természetvédelem részéről jelentkező szempontok és törekvések.

A terület vadállományának értékelése az érintett vadászatra jogosultak adatai alapján:

Vadfaj	A körzet jellemző állomány-sűrűsége (pld/100ha)	A körzet jellemző hasznosítási sűrűsége (pld/100ha)	A terület jellemzői				A vadfajok vadgazdálkodási jelentősége
			Állománysűrűség (2003-2014)		Hasznosítási sűrűség (2003-2013)		
			pld/100 ha	trend	pld/100 ha	trend	
Gímszarvas	1.443	0.124	3.114	növekvő	1.121	növekvő	nagy
Dámszarvas	0.027	0.001	0.042	stagnáló	0.001	növekvő	kicsi
Őz	2.422	0.094	1.931	stagnáló	0.556	stagnáló	átlagosnál nagyobb
Muflon	0.445	0.086	2.336	növekvő	0.981	növekvő	nagy
Vaddisznó	1.470	0.347	1.816	növekvő	2.470	növekvő	nagy
Mezei nyúl	1.123	0.036	0.343	csökkenő	0.000	stagnáló	csekély
Fogoly	0.145	0.000	0.000	stagnáló	0.000	stagnáló	nincs
Róka	0.690	0.037	1.128	stagnáló	0.098	csökkenő	átlagosnál nagyobb
Borz	0.427	0.008	0.345	növekvő	0.010	csökkenő	átlagosnál kisebb
Aranysakál	0.004	0.000	0.000	stagnáló	0.000	stagnáló	nincs

(Adatforrás: Országos Vadgazdálkodási Adattár, SZIE-VMI, Gödöllő, 2014)

A gímszarvas becsült állománya és hasznosítása a 2003-as időszakhoz képest közel másfélszeresére nőtt.

A dám viszonylag stabil állománnyal rendelkezik a területen, hasznosítása igen hektikus volt, kissé növekedett.

Az őz becsült állománya és a hasznosítás mennyisége összességében stagnál.

A muflon becsült állománya gyengén, majd az utolsó négy évben jelentősen emelkedett. A hasznosítás mértéke enyhe hullámszerűséggel, növekedett.

A vaddisznó becsült állománya az enyhe csökkenés után az utolsó három évben jelentős állománynövekedést ért el, azonban a hasznosítás emelkedése nem követte az állománynövekedés mértékét.

A mezei nyúl becsült állománya jelentősen csökkent, hasznosítása nem jellemző. Fogolyból számottevő állomány nincs a területen.

A róka állománya viszonylag állandónak mondható, míg a terítéke jelentősen lecsökkent.

A borz állománya egy erős visszaesés után enyhén növekedett, terítéke azonban igen hektikusan mozgott, összességében csökkent.

Az aranysakál már jelen lehet a területen, azonban állományszabályozás még nem történt.

Vadgazdálkodási szempontból az egyéb vadászható fajok közül a fácán, a szarka, a dolmányos varjú, a nyest, a házi görény, a kóbor kutya és macska kis jelentőségűek.

Védett természeti területeken mindennemű gazdálkodási tevékenységet csak a természetvédelmi célkitűzéseknek megfelelően, azoknak alárendelve lehet végezni. [1996. évi LIII. tv. 11.§ (1) bekezdés és 1996. évi LV. tv. 41.§ (1) bekezdés]

Védett természeti területeken vadgazdálkodási és vadászati tevékenység keretében a természetes ragadozókkal nem rendelkező, vadászható vadfajok (elsősorban a nagyvad: szarvas, őz, vaddisznó, muflon) populációinak szabályozása végezhető oly módon, hogy a kapcsolódó tevékenységek (vadgazdálkodási-vadászati létesítmények kialakítása és üzemeltetése, vadászati tevékenység gyakorlása) a védett természeti területen a lehető legkisebb zavarást okozzák.

A védett természeti területen vadgazdálkodási és vadászati berendezések (vadetető, szórók, mesterséges dagonyák, vaditatók, takarmánytárolók, szók, magaslesek, vadbefogók, stb.) csak a természetvédelmi hatóság engedélyével létesíthetők és üzemeltethetők. [1996. évi LV. tv. 31.§ (1) bekezdés]

I Élőhelykezelési szempontok:

- » Minimalizálni kell a nagyvad élőhelyének állapotát rontó beavatkozások és létesítmények számát és valamennyi erdő- és vadgazdálkodási tevékenységet, ami közvetlen vagy közvetett módon az erdei ökoszisztémában a negatív vadhatások és/vagy gazdasági értelmű vadkárok bekövetkezését generálhatja, mértékét emelheti, vagy térbeli kiterjedését növelheti.
- » Mind a vágásosan, mind a jelenleg átalakító vagy szálaló üzemmódban kezelt erdőkben szükséges a változatos kínálatot nyújtó cserjeszint kialakítása. A jelenlegi alacsony mennyiségű (186 ezer db hajtás/ha) és szegényes kínálati állapot kiszolgáltatottá teszi a védett növényfajokat és a bükköt a vadrágásra, a taposásra és egyéb bolygatásokra (a jelenlegi alacsony kínálat 90%-a bükk).
- » Olyan cserjeszint kialakítása javasolt, ahol a táplálékkínálat legalább 25%-a (fogyasztható hajtások) elegyfajokból és cserjefajokból származik (a jelenlegi állapot 12%). Törekedni kell arra, hogy a magasabb kínálatot nyújtó területek minél egyenletesebben helyezkedjenek el, kerülve a kis területű, foltszerű-feldúsuló megjelenést.

I A területen potenciálisan előforduló, fokozottan védett és védett ragadozó fajokkal kapcsolatos intézkedések

- » A terület egybefüggő erdőségei és a szomszédos területek erdő-sültsége kedvező hatással a nagyragadozók szempontjából. Előfordulásukat elsősorban a turizmus, másodsorban az erdészeti munkák okozta zavarás határozza meg.

- » Fokozottan védett és védett ragadozó emlős fajok megjelenésekor a nagyvadfajok hasznosításának mértékét a nagyragadozók számára aktuálisan rendelkezésre álló táplálékbázis függvényében kell módosítani, és az érintett területeken a zavarást okozó tényezőket minimálisra csökkenteni.

I Állománykezelési szempontok

- » A nagyvadfajok hasznosítását – összhangban más gazdálkodási tevékenységek szempontjaival – növelni kell (gímszarvas, vaddisznó és muflon).
- » Valamennyi nagyvad faj esetében a nőivar és a szaporulat hatékony szabályozásának lehetőségeit célszerű keresni.
- » Az apróvadfajok esetében szinten tartó gazdálkodást lehet folytatni, figyelemmel az élőhely-javítás és a ragadozó-gazdálkodás lehetőségeire.
- » A gímszarvas és az őz állománykezelését úgy kell kialakítani, hogy a bükkre eső rágás a jelenlegi 80%-os értékről 50%-ra csökkenjen, amit részben vadászat, részben élőhelyfejlesztés útján kell megvalósítani (alternatív táplálékforrások biztosítása).

I Érvényben lévő vadgazdálkodási tervek:

- » II/2. Mátra-Bükk-Cserehát körzet vadgazdálkodási terve; Érvényességét külön jogszabályban a Földművelésügyi Minisztérium fogja meghatározni.
- » A vadászatra jogosultak adott vadászati évre szóló vadgazdálkodási terve.
- » 10-701210-1-4-1 Vadgazdálkodási üzemterv; kelte: 2007.06.06; jóváhagyás: 2007.07.18 érvényesség: 2017.02.28-ig
- » 10-701310-1-3-4 Vadgazdálkodási üzemterv; kelte: 2007.08.26; jóváhagyás: 2007.09.10 érvényesség: 2017.02.28-ig

HALÁSZAT, HORGÁSZAT

A Natura 2000 területen horgászto nem található, de Parádon a Kösörű-völgyi víztározó – bár partjai meredek – alkalmas horgászásra.

1.3.3.4. Vízgazdálkodás, halgazdálkodás

A tervezési terület a Tarna részvízgyűjtő területén fekszik.

A Tarna tervezési alegység névadó, és fontosabb vízfolyása a Tarna-patak. Az É-D-i folyásirányú Tarna patak a Mátra keleti oldalvizeinek levezetője, három ág összefolyásából keletkezik, a Leleszi, a Parádi és a Ceredi Tarnából. A teljes vízgyűjtő terület 2116 km². A Tarna legjelentősebb mellékvízfolyása a Gyöngyös-patak, a Mátra nyugati oldalvizeinek levezetője, amelynek vízgyűjtője 544 km², a Tarna vízgyűjtő 25,7 %-a.

További jelentős vízfolyások még a Tarnóca-patak, a Bene-patak, a Parádi-Tarna-patak, a Nyiget-patak, a Domoszlói-patak, a Kígyós-patak, a Külső-Mérge-patak, a Rédei-patak, a Szarvagy-patak és az Ágóipatak. A patakok rendkívül szeszélyes vízjárásúak, a legkisebb és legnagyobb vízhozamok közötti különbség több ezerszeres lehet. A hóolvadás, vagy csapadékos időjárás hatására árvízkárokat okozó vízfolyások egyes részei a szárazabb augusztusi időszakban gyakran kiszáradnak.

A vízrendszer mai képét is meghatározó szabályozási, vízgyűjtő rendezési és vízmosáskötési munkálatokat az 1900-as

évek elején megalakult Tarna-völgyi Társulatok kezdték meg. A Tarna vízrendszer sajátossága, hogy a Mátrából lefutó vízfolyások (Tarna és mellékágai) a Budapest – Miskolc vasútvonal alatti szakaszon összefüggő árvízvédelmi töltéssel épültek ki. A vasútvonal feletti mederszakaszok esetében víztartó depóniák a nagyobb vízfolyások mentén épültek, a kisebb patakokat egyszerű trapéz szelvényvel szabályozták. A hegyvidéki területen lévő vízfolyás-szakaszok nagyobb részt szabályozatlan, természetes mederben folynak.

VÍZTESTEK ÁLLAPOTA

/ Felszíni vizek - vízfolyások és állóvizek

A tervezési területen felszíni víztest nem található, 4 vízfolyás ered a területen (Ilona-patak, Szőke-víz-patak, Szőke-patak és egy névtelen vízfolyás).

/ Felszíni vizek állapota

A területen lévő vízfolyások nem minősülnek víztestnek, így állapotukra nincsenek adatok.

/ Felszín alatti vizek

A tervezési területet 3 felszín alatti víztest érinti, amelyből 1 hegyvidéki, 1 sekély hegyvidéki, 1 karsztermál típusú víztest.

/ Felszín alatti vizek állapota

A tervezési területet érintő 3 felszín alatti víztest közül 2 mind mennyiségi mind kémiai minősítés szerint jó állapotú. A Recsk-Bükkszék termálkarszt mennyiségi állapota a vízszintsüllyedés miatt gyenge.

Víztest neve, jele: <i>sh: sekély hegyvidéki, h: hegyvidéki, sp: sekély porózus, p: porózus, pt: porózus termál, k: karszt, kt: termálkarszt</i>	Mennyiségi állapot	Kémiai állapot
h.2.2 Mátra	jó	jó
kt.2.5 Recsk-Bükkszék termálkarszt	gyenge, oka: vsz.-süllyedés	jó
sh.2.2 Mátra	jó	jó

A VIZEK TERHELÉSE

A tervezési területen beépített terület nem található. Így sem szennyvíz, sem kommunális hulladékszennyezés nem terheli.

A tervezési területen bányászati tevékenység nem folyik. Szennyezett területek, nagyobb pontszerű szennyezőforrások nincsenek.

DIFFÚZ SZENNYEZŐFORRÁSOK

Felszíni vizeket érő, erózióból és belvízelvezetésből származó foszforszennyezés

Az tervezési terület hegy- és dombvidéki jellegű, ezért jellemző az erózió. Az erdőterületekről származó foszforterhelés alacsony, sőt a megfelelő aljnövényzettel rendelkező erdők foszfor-visszatartó képessége kiemelkedő.

VÍZGYŰJTŐ-GAZDÁLKODÁSI INTÉZKEDÉSEK

A Víz Keretirányelv azt tűzte ki célul, hogy 2015-re a felszíni (folyók, patakok, tavak) és felszín alatti víztestek „jó állapotba” kerüljenek. A keretirányelv szerint a „jó állapot” nemcsak a víz tisztaságát jelenti, hanem a vízhez kötődő élőhelyek minél zavartalanabb állapotát, illetve a megfelelő vízmennyiséget is.

A jó állapot, illetve mesterséges víztestek esetében a jó potenciál eléréséhez szükséges beavatkozásokat azonban össze kell hangolni az árvízi vagy belvízi védekezéssel, valamint a településfejlesztési elképzelésekkel, legyen szó szennyvízkezelésről, ivóvízellátásról, vagy a vízi közlekedés fejlesztéséről.

A kitűzött cél, vagyis a vízfolyások, állóvizek, felszín alatti vizek jó ökológiai, vízminőségi és mennyiségi állapotának elérése összetett és hosszú folyamat. Az e célok eléréséhez szükséges intézkedéseket a vízgyűjtő-gazdálkodási terv foglalja össze.

A felszín alatti víztestek nagy részénél a jó állapot tartandó fenn. A tervezési területet érintő 2-11 Tarna vízgyűjtő-gazdálkodási terv határozta meg a szükséges intézkedéseket.

A tervezési területen a beépített területek, illetve a gazdasági létesítmények hiánya miatt a vízgyűjtő-gazdálkodási tervben szükséges intézkedések közül csak a „KÁ3: Felszín alatti vizek szennyeződésének megakadályozása” és a „KÁ4: Szakszerű kút-kiképzés, kútrekonstrukció” című intézkedéseket szükséges figyelembe venni.

Víztest neve, jele	Víztestekre vonatkozó környezeti célkitűzések	Intézkedés
h.2.2. Mátra	a jó állapot fenntartandó	TA2: Nitrát-érzékeny területekre vonatkozó művelési mód- és művelési ágváltás TA7: Állattartótelepek korszerűsítése, a trágyaelhelyezés és hasznosítás megoldása TE1: Kommunális hulladéklerakók rekultivációja TE2: Belterületi csapadékvíz-gazdálkodás TE3: Belterületi jó vízvédelmi gyakorlatok CS2: Csatornázás, illetve szakszerű egyedi vagy település szintű szennyvíztisztítás és -elhelyezés megoldása a Szennyvíz Programba nem tartozó településeken CS3: További csatorna-rákötések megvalósítása CS4: Csatornahálózatok rekonstrukciója CS5: Szakszerű szennyvíziszap elhelyezés és hasznosítás megoldása a Szennyvíz Programban szereplő és azon kívüli településeken IV2: Ivóvízbázisok biztonságba helyezése és biztonságban tartása IV4: Ivóvíz-biztonsági terv készítése és a tervben meghatározott biztonsági intézkedések megvalósítása FE1: Vízhasználatok módosítása FE3: Engedély nélküli, illetve engedélytől eltérően működő vízhasználatok megszüntetése, felülvizsgálata KÁ1: A vizek állapotát veszélyeztető, szennyezett területek kármentesítése (Kármentesítési Program) KÁ3: Felszín alatti vizek szennyeződésének megakadályozása KÁ4: Szakszerű kút-kiképzés, kútrekonstrukció KÁ5: Utak-vasutak vízvezető rendszerének korszerűsítése
kt.2.5. Recsk-Bükk-szék termálkarszt	a jó állapot elérhető 2027	FE1: Vízhasználatok módosítása FE3: Engedély nélküli, illetve engedélytől eltérően működő vízhasználatok megszüntetése, felülvizsgálata

Víztest neve, jele	Víztestekre vonatkozó környezeti célkitűzések	Intézkedés
sh.2.2. Mátra	a jó állapot fenntartandó	TA2: Nitrát-érzékeny területekre vonatkozó művelési mód és művelési ágváltás TA7: Állattartótelepek korszerűsítése, a trágyaelhelyezés és hasznosítás megoldása TE1: Kommunális hulladéklerakók rekultivációja TE2: Belterületi csapadékvíz-gazdálkodás TE3: Belterületi jó vízvédelmi gyakorlatok CS2: Csatornázás, illetve szakszerű egyedi vagy település szintű szennyvíztisztítás és -elhelyezés megoldása a Szennyvíz Programba nem tartozó településeken CS3: További csatorna-rákötések megvalósítása CS4: Csatornahálózatok rekonstrukciója CS5: Szakszerű szennyvíziszap elhelyezés és hasznosítás megoldása a Szennyvíz Programban szereplő és azon kívüli településeken IV2: Ivóvízbázisok biztonságba helyezése és biztonságban tartása IV4: Ivóvíz-biztonsági terv készítése és a tervben meghatározott biztonsági intézkedések megvalósítása FE1: Vízhasználatok módosítása KÁ1: A vizek állapotát veszélyeztető szennyezett területek kármentesítése (Kármentesítési Program) KÁ3: Felszín alatti vizek szennyeződésének megakadályozása KÁ4: Szakszerű kútkiképzés, kútrekonstrukció KÁ5: Utak-vasutak vízelvezető rendszerének korszerűsítése

1.3.3.5. Turizmus

A Mátra északi letörése egy ősi állapotban lévő montán bükkös-zóna, ahol a jelentős domborzati tényezők miatt értékes sziklaformák, sziklaletörések alakultak ki, ami a kárpáti jellegű flóraelemek túlélését tette lehetővé.

- » Nagy hőscincér (*Cerambyx cerdo*)
- » Nagy tűzlepke (*Lycaena dispar*)
- » Szarvasbogár (*Lucanus cervus*)
- » Hosszúszárnyú denevér (*Miniopterus schreibersi*)
- » Közönséges denevér (*Myotis myotis*)
- » Nagyfülű denevér (*Myotis bechsteini*)
- » Janka-tarsóka (*Thlaspi jankae*)

Kiemelt fontosságú cél a következő élőhelyek kedvező természetvédelmi helyzetének fenntartása illetve helyreállítása:

- » Szubmontán és montán bükkösök (*Asperulo-Fagetum*)
- » Lejtők és sziklatörmelékek (*Tilio-Acerion*) erdői
- » Enyves éger (*Alnus glutinosa*) és magas kőris (*Fraxinus excelsior*) alkotta ligeterdők (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*), ligeterdők
- » Hegyi kaszálórétek
- » A *Cephalanthero-Fagion* közép-európai sziklai bükkösei mészkövön
- » Közép-európai hegyvidéki szilikátos sziklatörmelék-lejtők

Az alábbi jelölő fajok találhatóak itt:

- » Sárgahasú unka (*Bombina variegata*)
- » Havasi cincér (*Rosalia alpina*)
- » Remetebogár (*Osmoderma eremita*)
- » Gyászscincér (*Morimus funereus*)

A Mátra északi letörése Natura 2000 terület fő természetvédelmi célkitűzése a területén található természetvédelmi erdők, erdei kis víztestek, forráslápok, természetszerű erdők kedvező természetvédelmi helyzetének elérése, fenntartása és fejlesztése.

A terület Parád település külterületén helyezkedik el, a Mátra északi lejtőin. A hegység egyik legfrekvenciáltabb helye a turizmus szempontjából, hiszen a határán található Kékes turisták tömegeit vonzza az év minden időszakában. Télen a síelés szerelmei, az év többi időszakában pedig a kirándulók, túrázók találják meg itt a számításait. A településen a gyógyturizmus nagyon népszerű, ami az itt található Parádi-víz, valamint a sósvíz bázisára épül. A Parádi-víz vulkáni utóműködéshez köthető tipikus csevice, kénes vegyületeket tartalmaz, ami a különféle emésztőszervi megbetegedések orvoslására alkalmas. A gyógyvíz epebántalmakra, a légzőszervek hurutos megbetegedéseire és még mozgásszervi megbetegedésekre is pozitív hatással van. „Parádi kénes” néven a vizet palackozzák is, és így nemcsak a helyiek számára elérhető, hanem országszerte is, sőt, a nagyobb hipermarketekben is megvásárolhatjuk. A vasas-timsós fürdővizet már 1813 óta használják orvoslásra, elsősorban speciális nőgyógyászati alkalmazására terjedt el.

Parád nevezetes még a kocsimúzeumáról valamint a palóc népcsoport sajátos kultúrájáról, építészeti emlékeiről, népi mesterségeiről (üvegcsiszoló és kosárfonó műhely) is. Innen indul az Ilona-völgyi tanösvény és itt található a Parádfürdői park is. A kirándulók számára jelenthet kiváló célpontot a Kőrös mocsár, a Pisztrángos-tó, a Nagy-forrás (Petőfi-forrás) vagy a Disznó-kő.

A terület sérülékenysége magas. A sziklaerdőkben és a sziklagyepeken a túltartott vadállomány (főleg muflon) a lerágással és a taposással okoz károkat. Mivel a terület turisztikailag frekvenciált hely, így a turizmus negatív hatásai is érződnek (szemetelés, letaposás) a Kékesen, valamint a turistaútvonalak mentén.

Parád településen 8 kereskedelmi szálláshely van, a vendéglátóhelyek száma 25, elszállásolható 1260 fő. A vendégéjszakák száma 2012-ben 54 166 volt, ami bámulatos növekedés eredménye, ugyanis 2002-ben csak 25 969 éjszaka volt. A külföldiek által is felkapott a település, a vendégek 36-37%-a más országból érkezett ide (2012-ben 1472 fő). Egész évre vetítve, az átlagosan eltöltött vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken 2,4. A turisták többsége tehát a hosszú hétvégeken látogat ide. A szálláshelyek kapacitásának kihasználtsága 20-21%-os, de ebben természetesen benne vannak a szezonális ingadozások.

1. 3. 3. 6. Ipar

A Natura 2000 területen ipari tevékenység nem folyik. Viszont a közeli Parádsasváron található üvegmanufaktúra a 2005-ben bezárt üvegyár emlékéét őrzi.

1. 3. 3. 7. Infrastruktúra

Közút, vasútvonal a területet nem érinti, és nem is tervezik a létesítését. A területet csak néhány erdei burkolt út és földút érinti. Földgáz- és villamosenergia vezeték sem található a területen.

1. 3. 3. 8. Települési viszonyok, területfelhasználási konfliktusok

A Natura 2000 terület egésze Parád, Heves megyei község területén található. A rendelkezésre álló településrendezési eszközöket (Településszerkezeti terv, Helyi Építési Szabályzat, Szabályozási terv) 2010-ben fogadták el, a településszerkezeti tervet önkormányzati határozattal, a helyi építési szabályzatot (HÉSZ) és annak mellékletét képező szabályozási terv(-ek)et pedig önkormányzati rendelettel.

A Natura 2000 területek közül csak a madárvédelmi terület lehatárolását jelöli a szerkezeti és a szabályozási terv, a jelenleg tárgyalt kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területet azonban nem.

Az egyéb védelmi státusok közül a településrendezési eszközök a következőket jelenítik meg a területen:

Mátrai Tájvédelmi Körzet, Fokozottan védett terület, Magterület, Országos jelentőségű védett természeti érték, Országos jelentőségű védett természeti emlék, Ökológiai hálózati magterület, Régészeti terület, Hidrológiai védőterület (felszíni vizek mentén), Hidrogeológiai védőterület

A Településszerkezeti Terv alapján a Natura 2000 terület által érintett részen az alábbi területhasználati besorolások érvényesek:

Erdőterület – védelmi, védett (gyakorlatilag lefedi szinte az egész Natura 2000 területet), Vízgazdálkodási terület (felszíni vizek), Közlekedési terület (utak)

Tehát csak beépítésre nem szánt területfelhasználási egységek érintik a helyszínt. A Településszerkezeti Tervben a meglévő, vagy tervezett közlekedési infrastruktúra-elemek: több erdészeti út – szilárd burkolattal is (pl. a „Parádi hurokút”), kerékpárút (meglévő erdészeti úton halad), sípálya (Kékes alatt), meglévő sífelvonó, tervezett felvonó nyomvonala. Egyéb térképi forrás alapján kijelölt gyalogos turistautak is érintik a területet, de ezt a településrendezési eszközök nem jelzik.

A Helyi Építési Szabályzat alapján az erdőterület védelmi rendeltetésű. Itt kizárólag olyan, nem épület jellegű építmények, létesítmények (pl. nyomvonal jellegű közmű és távközlési létesítmények, feltáró utak) helyezhetők el, amelyek az erdőt védelmi rendeltetésének betöltésében nem akadályozzák. Az erdőterületen épületek nem emelhetők.

A vízgazdálkodási övezetre (felszíni vizek, mocsár, forrás) a vizes élőhelyekre vonatkozóan a HÉSZ részletesebb, táj- és természetvédelmi tartalmú területfelhasználási előírásokat fogalmaz meg, amelyeket táblázatban közlünk.

A településrendezési eszközök ugyanakkor speciálisan a Natura 2000 területre érvényes rendelkezéseket nem tartalmaznak.

A Natura 2000 területtel kapcsolatosan területfelhasználási, tájhasználati konfliktus a rendelkezésre álló településrendezési dokumentumok alapján a tervezett felvonóval kapcsolatosan várható, mert annak nyomvonala mintegy 1 km-es szakaszon érintené a helyszínt.

Dudás László

Kacsafarkú szender

II.

Natura 2000 fenntartási terv

1. A terület azonosító adatai

1.1. NÉV

A „Mátra északi letörése” kiemelt jelentőségű természet-megőrzési terület

1.2. AZONOSÍTÓ KÓD

HUBN20047

1.3. KITERJEDÉS

780 hektár

1.4. A KIJELÖLÉS ALAPJÁUL SZOLGÁLÓ FAJOK ÉS/VAGY ÉLŐHELYEK

1.4.1. JELÖLŐ NÖVÉNYFAJOK

A tervezési területen jelölő növényfaj nincs.

1.4.2. JELÖLŐ ÁLLATFAJOK

Magyar név / Tudományos név	Populáció (A-D)
Kék pattanóbogár (<i>Limoniscus violaceus</i>)	C
Remetebogár (<i>Osmoderma eremita</i>)	B
Havasi cincér (<i>Rosalia alpina</i>) *	C
Sárgahasú unka (<i>Bombina variegata</i>)	C

* = kiemelt közösségi jelentőségű állatfajok

1.4.3. JELÖLŐ ÉLŐHELYEK

Élőhelytípus kódja	Élőhelytípus megnevezése a 275/2004. (X. 8.) sz. korm. rendelet 4. melléklete szerint	Reprezentativitás (A-D)
8150	Közép-európai hegyvidéki szilikátos sziklatörmelék-lejtők	B
9180	Lejtők és sziklatörmelékek <i>Tilio-Acerion</i> -erdői *	B
91E0	Enyves éger (<i>Alnus glutinosa</i>) és magas kóris (<i>Fraxinus excelsior</i>) alkotta ligeterdők (<i>Alno-Padion</i> , <i>Alnion incanae</i> , <i>Salicion albae</i>) *	C
91G0	Pannon gyertyános-tölgyesek <i>Quercus petraea</i> -val és <i>Carpinus betulus</i> -szal *	B
91H0	Pannon molyhos tölgyesek <i>Quercus pubescens</i> szel *	B
9130	Szubmontán és montán bükkösök (<i>Asperulo-Fagetum</i>)	B

* = kiemelt közösségi jelentőségű élőhelytípusok

1.5. ÉRINTETT TELEPÜLÉSEK

Heves megye:

Parád

A tervezési terület által érintett helyrajzi számok listáját az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészeletről szóló 14/2010. (V. 11.) sz. KvVM rendeletet (a továbbiakban: KvVM rendelet) tartalmazza. A Natura 2000 területek által érintett helyrajzi számokat és így a Natura 2000 jogi státust is a KvVM rendelet rögzíti, térképi megjelenítéssel is. A jogi jelleg a megosztással keletkező utód helyrajzi számokra is kiterjed.

1.6. JOGI HELYZET

1.6.1. EGYÉB VÉDETTSÉGI KATEGÓRIÁK

A tervezési terület teljes egészében a 137/2007. (XII. 27.) sz. KvVM rendelettel megerősített védettségű Mátrai Tájvédelmi Körzet védett és fokozottan védett természeti területeire esik.

A tervezési területen található a hazánk egyetlen őserdő-fragmentumát magába foglaló, 3/2000. (III. 24.) sz. KöM rendelettel kihirdetett Kékes Erdőrezervátum.

A tervezési terület teljes területen része a „Mátra” különleges madárvédelmi területnek (kód: HUBN10006).

A tervezési terület teljes egészében az országos ökológiai hálózat magterülete.

1. 1.7. TERVEZÉSI ÉS EGYÉB ELŐÍRÁSOK

A tervezési területet érintő, jelenleg érvényben levő körzeti erdőterv a 2011. évi körzeti erdőtervezésre vonatkozó alapelveket, valamint az érintett körzetek területén végezhető erdőgazdálkodási tevékenység szabályait rögzítő 96/2011. (X. 17.) sz. VM rendelet alapján készült. A tervezési területet magába foglaló Parádi Körzet erdőtervezési irányelvei bizonyos mélységig a Natura 2000 szempontokat is magukba foglalták, így a rendelet különböző (általános) irányelveket tartalmaz egyes közösségi jelentőségű erdős élőhelytípusok (pl. 91E0, 91G0, 91H0) kezelésére vonatkozóan. A 2012. év elején elkészült (a Heves Megyei Kormányhivatal Erdészeti Igazgatóságán 13977/2010. ügyszámon adminisztrált) körzeti erdőterv a 2012-2021 közötti időszakra érvényes.

Körzeti vadgazdálkodási tervek és üzemtervek: a terület az Északi-középhegységi nagyvadas vadgazdálkodási táj Mátra-bükk-csereháti nagyvadas vadgazdálkodási körzetébe tartozik (II./2.)

2. Veszélyeztető tényezők

A Standard Data Form (SDF) 2014. év novemberi – legfrissebb – változatában a tervezési területre vonatkozóan (összességében, vagyis nem élőhely-specifikusan) az alábbi hatások és veszélyeztető tényezők szerepelnek:

Kód	Hatás / Veszélyeztető tényező neve	Tényező jelentősége (H-M-L)	Hatás iránya (P=pozitív, N=negatív)	Hatás eredete (o=külső, i=belső, b=mindkettő)
B02.04	lábonálló és/vagy elfekvő holt faanyag eltávolítása	M	N	b
F3.01.01	vadak károkozása (túltartott vadállomány)	M	N	b
I02	problémát jelentő őshonos fajok	L	N	b
K02.01	fajösszetétel változás, szukcesszió	M	N	b
K04.05	növényevők általi károkozás (vadrágás is)	M	N	b
M01	abiotikus viszonyokban a klímaváltozás hatására bekövetkező változások	M	N	b

Megjegyzés: A fenti listában szereplő I02 (= problémát jelentő őshonos fajok) kategória értelmezésénél figyelembe veendő, hogy ez a hatás/veszélyeztető tényező nem a terület egészére, hanem csak bizonyos élőhelytípusokra (pl. irtásrétekre) értelmezhető.

A tervezési területen belül – tekintettel a Standard Data Form (SDF) 2014. év novemberi változatának tartalmára és az ezen kívül tapasztaltakra – a jelölő élőhelyek és/vagy fajok szempontjából az idevágó európai uniós jegyzék kategóriáinak használatával (vö. bd.eionet.europa.eu/activities/Natura_2000/reference_portal) az alábbi (aktuális és potenciális) veszélyeztető tényezőkről lehet részletesebben beszélni (az érintettségre vonatkozó %-os értékek a teljes tervezési területre viszonyítandók):

Kód	Veszélyeztető tényező neve	Tényező jelentősége (H-M-L)	Érintett terület (%)	Milyen jelölő élőhelyre vagy fajra és milyen módon gyakorol hatást?
B02	erdőgazdálkodás (általában)	M	~ 50	91E0, 91G0, 9130 – Az erdők homogenizálása, az erdők kedvezőtlen fajfaj-összetételének és szerkezetének kialakítása és fenntartása, a fajkészlet további szegényítése, vágásos erdőkép fenntartása, mezoklíma-romlás. 91E0, 91H0, 9180 – A véderdő-funkciók veszélyeztetése, az állományok egy részének vágásos üzemmódú kezelése.
B02.04	lábonálló és/vagy elfekvő holt faanyag eltávolítása	M	~ 50	91G0, 9130 – Az erdőszerkezet kedvezőtlen alakítása, az erdei mikro-habitatok körének szűkítése. Kék pattanóbogár, remetebogár, havasi cincér – A szaproxilofág rovarfajok élőhelyeinek, illetve életfeltételeinek szűkítése.
B02.06	nevelővágások (tisztítások és gyérítések)	M	~ 20	91G0, 9130 – Az erdők homogenizálása, az erdők kedvezőtlen fajfaj-összetételének és szerkezetének kialakítása és fenntartása.
D01.01	ösvények, burkolatlan utak, bicikliutak	L	~ 10	Minden élőhelytípus – Turisztikai tevékenység miatt bekövetkező talajfelszíni erózió, bolygatás, taposás, illetve erdei utak mentén jelentkező bolygatások, adventív és inváziós fajok előretörése.
F03.01	nagyvad károkozása (túltartott vadállomány)	M	~ 95	Minden élőhelytípus – Taposás, túrás, rágás, hánthás, erózió, bolygatás, fajfaj-szelekció, az erdők természetes felújulásának, a természeteshez közelítő korösszetétel kialakulásának részleges blokkolása.
G01.02	túrázás, lovaglás és nem gépesített járművel végzett tevékenység	L	~ 5	Minden élőhelytípus – Turisztikai tevékenység miatt bekövetkező talajfelszíni erózió, bolygatás, taposás.
G05.01	emberi taposás, túlhasználat	L	~ 5	Főleg 9130, 9180 – Talajfelszíni erózió, bolygatás.
I01	idegenhonos inváziós fajok jelenléte	L	~ 10	9130, 91E0 – Az <i>Impatiens parviflora</i> és más adventív fajok terjeszkedése.
M01	abiotikus viszonyokban a klímaváltozás hatására bekövetkező változások	M	~ 95	Az összes üde karakterű élőhelytípus – Az állományok egészségi állapotának és stabilitásának gyengítése.

3. Kezelési feladatok meghatározása

3.1. TERMÉSZETVÉDELMI CÉLKITŰZÉS, A TERÜLET RENDELTETÉSE

A tervezési területen alapvető, általános természetvédelmi célkitűzés a kijelölés alapjául szolgáló, közösségi jelentőségű élőhelytípusok és fajok kedvező természetvédelmi helyzetének (*favourable conservation status*) megőrzése, fenntartása, helyreállítása, valamint a Natura 2000 területek lehatárolásának alapjául szolgáló természeti állapot, illetve (ahol gazdálkodási tevékenység folyik) a fenntartó gazdálkodás feltételeinek biztosítása.

A Kékes Erdőrezervátum magterületén elsődleges cél a természetes erdődinamikai folyamatok szabad érvényesülésének, illetve ezen keresztül az előforduló erdei élőhelytípusok (9130, 9180) természetes erdőfejlődési fázisaihoz kapcsolódó életközösségek spontán szerveződésének biztosítása. Ennek megfelelően az erdőrezervátum magterületét kezelési-gazdálkodási jellegű beavatkozásoktól mentesen, kizárólag a bemutatás és kutatás igényeit kiszolgáló, minimális mértékű emberi aktivitás mellett kell fenntartani.

A Kékes Erdőrezervátum védőzónájában fő cél a magterület külső hatásokkal szembeni védelme, így azon belül csak olyan kezelési/erdőgazdálkodási tevékenységek végezhetők, amelyekről az előforduló erdei élőhelytípusok (9130, 9180) pufferképességének növekedése, illetve természetességi állapotának (elsősorban fajösszetételének és szerkezetének) javulása várható. A beavatkozásoknak emellett a folyamatos erdőborítás fenntartását kell szolgálniuk.

Az erdőrezervátumon kívüli, jelentős részben gazdálkodással érintett erdőterületeken alapvető természetvédelmi célként fogalmazható meg, hogy a jelölő (zonális) élőhelytípusok (9130, 91G0) állományait minél kedvezőbb természetességi állapotban kell fenntartani. A kedvező helyzet biztosításához (a termőhelyi viszonyoknak megfelelő természetes élőhelytípushoz való közelítés szükségessége mellett) az önfenntartó folyamatok minél teljesebb körű működésére, illetve egyes kompozicionális és strukturális ismérvek jelenlétére van szükség. Feladatnak tekinthető tehát a tájhonos fafajú, az élőhelytípusnak megfelelő összetételű cserje- és gyepszinttel rendelkező, elegyes, vegyeskorú, vertikálisan tagolt, a lehető legtöbb szintet tartalmazó, mozaikos, tájidegen fajoktól mentes, holtfában és egyéb mikroélőhelyekben gazdag, idős állományrészeket, illetve igen idős fákat és méretes holtfát is tartalmazó erdők kialakítása és fenntartása. Mindezt optimális esetben a folyamatos erdőborítás felé való elmozdulás mellett, drasztikus beavatkozásoktól mentes erdőgazdálkodási megoldásokkal, kíméletes technológiák alkalmazásával lehet biztosítani.

Az extrém termőhelyen álló, véderdő jellegű állományokkal jelen levő élőhelytípusok (9110, 9180, 91H0) esetében természetvédelmi célként fogalmazható meg az állományok érintetlenül, rendszeres beavatkozás nélküli fenntartása. Esetükben csak a faállományok nagyobb területet érintő természeti katasztrófái, illetve bolygatásai (széldöntés, jégtörés stb.) esetében válhatnak szükségessé felújulást segítő, illetve a folyamatos erdőborítás helyreállítását célzó (nem gazdálkodási motivációval végzett) beavatkozások.

A hegyvidéki viszonylatban unikális vizes élőhelyeknek számító égeres és kőrises láp-erdők, fűzlápok (91E0: Pisztrángos-tó és környéke, Fekete-tó) fenntartását alapesetben szintén aktív beavatkozás és gazdálkodás nélkül, a megfelelő vízkormányzás biztosításával, a természetes dinamikai folyamatokra alapozva kell biztosítani. A szintén 91E0 alá sorolható patakmenti ligeterők keskeny állományai (Ilona-völgy) a szomszédos zonális erdőkkel együtt – de differenciált elvek szerint – kezelendők.

A száraz gyepek (6190 – sziklagyepek, 6240 – szubpannon sztyeppek) tekintetében távlati, fő természetvédelmi cél a megőrzés, a jelentős degradáló hatások kizárásával, illetve csökkentésével, a regeneráció lehetőségének biztosításával. Ha ez megvan, akkor aktív beavatkozás nem szükséges.

A kaszálórétek (6440 – mocsárrétek, 6510 – sík- és dombvidéki kaszálórétek, 6520 – hegyi kaszálórétek) mint másodlagos, ember által kialakított élőhelytípusok aktívan kezelendők. Az állományok nagy részét a beerdősülés fenyegeti, így rövid távú cél a rekonstrukció, a körülmények és a természetességi állapot javítása (árnyalás csökkentése, fák, cserjék, zavarástűrők visszaszorítása, természetes állományalkotó és kísérőfajok felkarolása) intenzívebb beavatkozásokkal. A továbbiakban a kedvező állapot (változatos,

állományalkotó, kísérő és ritka fajokban gazdag rétek) fenntartása folyamatos, de extenzívebb kezelést igényel.

A közép-európai hegyvidéki szilikátos sziklatörmelék-lejtők (8150) erdőbe ágyazott, igen sérülékeny élőhelyek. Esetükben a cél a megőrzés, a jelentős degradáló hatások kizárásával, illetve csökkentésével, a regeneráció lehetőségének biztosításával. Ha ez megvan, akkor aktív beavatkozás nem szükséges.

Az élőhelyek kedvező természetességi állapotának megtartása és helyreállítása mellett (a védett és veszélyeztetett minősítésű egyéb fajok megőrzésének biztosításán túl) védelmi cél a közösségi jelentőségű (részben jelölő elemnek minősülő) állatfajok populációinak megőrzése. A szaproxilofág rovarfajok közül a kék pattanóbogár (*Limoniscus violaceus*), a remetebogár (*Osmoderma eremita*), a havasi cincér (*Rosalia alpina*) életfeltételeinek biztosításához a gazdálkodással érintett állományokban is szükséges az álló és fekvő holt- és pusztuló fa (kiemelten a méretes tuskók) megfelelő mennyiségű és korhadtsági fok szerint is differenciált fenntartása. A nagy hősincér (*Cerambyx cerdo*) és szarvasbogár (*Lucanus cervus*) védelme érdekében az idős faegyedek és állományrészek, az erdőlakó denevérek – nagyfülű denevér (*Myotis bechsteini*), – populációinak megőrzéséhez az odvas-üreges idős törzseket tartalmazó öreg állományok folyamatos jelenlétének biztosítása is természetvédelmi cél. Mindezen felül a kisebb víztesteket, forráslápokot magukba foglaló állományok fenntartása során tekintettel kell lenni az említett erdőlakó denevér táplálkozó- és ivóhelyeinek megőrzésére, valamint a jelölő fajok közé sorolt sárgahasú unka (*Bombina variegata*) szaporodóhelyeinek védelmére is. Az épület- és barlanglakó denevérek – hosszúszárnyú denevér (*Miniopterus schreibersii*), közönséges denevér (*Myotis myotis*) – esetében elsődleges cél az élőhelyek teljes zavartalansága.

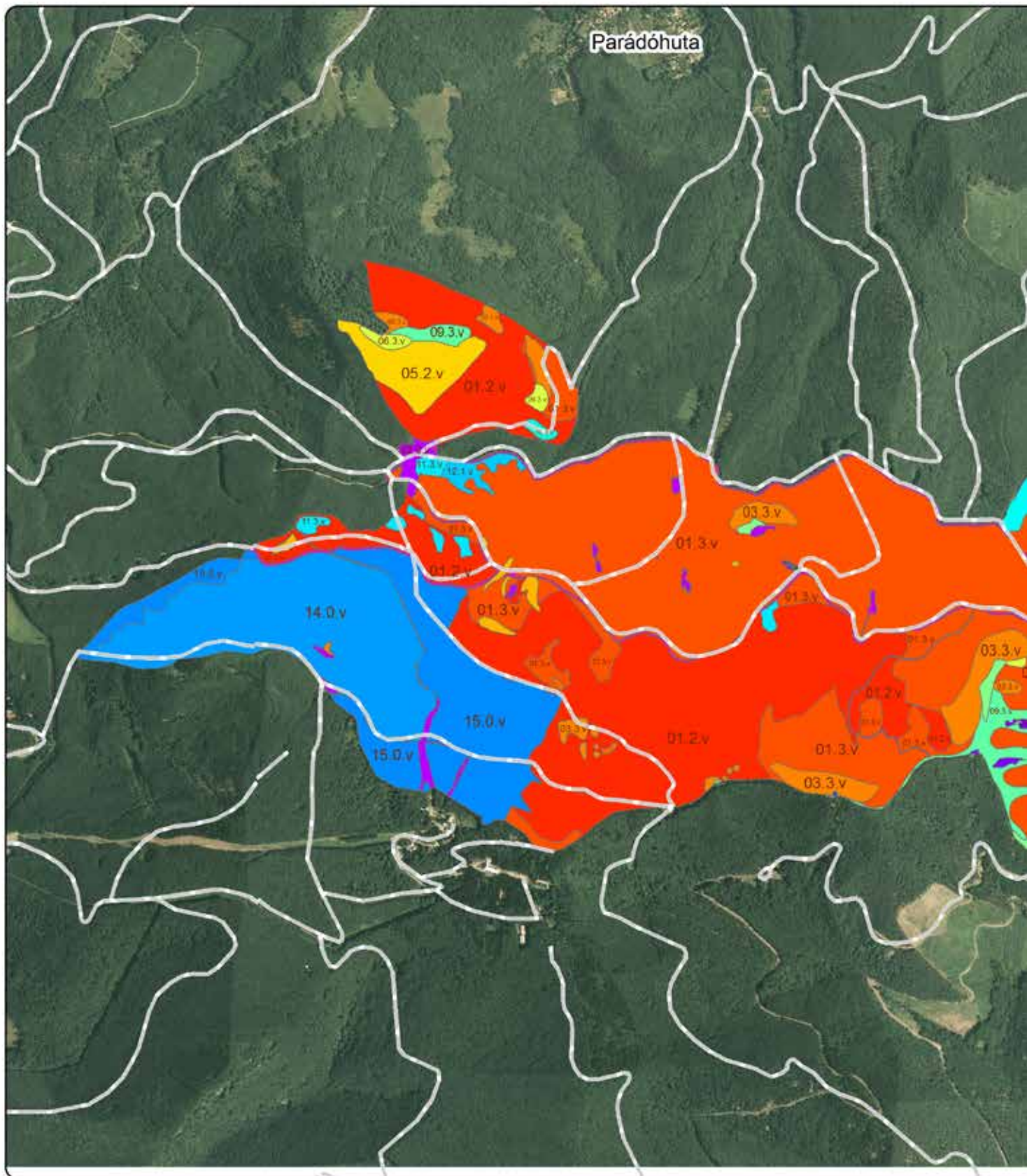
A tervezési terület erdeinek fenntartása során további szempont a változó klímaviszonyokhoz való alkalmazkodás képességének fenntartása. Az erdőkben mindezek

miatt csak olyan kezelési/gazdálkodási tevékenységek végezhetők, amelyek az állományok egészségi állapotának megőrzése mellett, képesek az erdei élőhelyek változó klíma melletti továbbélését, „adaptálódását” is biztosítani. Változatos szerkezet- és fafajösszetétel kialakítása szükséges tehát, és a hagyományos főfafaj-centrikus megközelítés mellett/helyett az elegyfajok nagyobb elegyarányú jelenlétének tolerálása, segítése is hangsúlyt kell, hogy kapjon.

A tervezési területen belül rendkívül fontos természetvédelmi cél a természetes dinamikai folyamatok feltételeinek biztosítása, illetve az azt korlátozó vagy blokkoló hatások minél nagyobb mértékű kiszűrése. Ennek megfelelően, a különböző antropogén eredetű bolygatások minimalizálása érdekében távlatilag is keretek között tartandó a terület turisztikai hasznosítása (különösen az erdőrezervátumban), folyamatosan ellenőrizendő az adventív (részben inváziós) lágyszárúak és potenciálisan egyes adventív fásszárúak jelenléte, területfoglalása, terjeszkedése. Mindezek felül biztosítandó a kellően alacsony térségi nagyvadlétszám, amely lehetővé teszi az elemeiben teljes, folyamatában hiánytalan, hosszú távon is egészséges faállományt eredményező erdőmegújulást, egyúttal elősegíti az állományok faj-, kor- és térszerkezetének változatosabbá válását, továbbá a száraz gyepek természetközeli állapotú fennmaradását. Az utóbbi feltétel érvényre juttatásához még a leginkább vadjárta termőhelyeken (sziklás-meredek oldalak, száraz déli lejtők stb.) is teljesülniük kell(ene): erdőkben a lékdinamika intenzív „működésének”, a vad általi még elfogadható fafajszelekciónak, és gyepekben a gyepalkotók (nagyobbrészt füvek) folyamatos regenerációjának. Továbbá meg kellene valósulnia a két fő kritériumnak: a zavarástűrők alacsony részarányban legyenek képviselve a területen, illetve, a talajfelszín minden élőhelyen csak mérsékelten legyen bolygatva, taposva. A vadállomány szabályozásában szerepe lehet a térségben újra megjelenő nagyragadozóknak is.

A „Mátra” különleges madárvédelmi területtel (kód: HUBN10006) való teljes területi átfedés okán a teljesség kedvéért a természetvédelmi célkitűzések között megemlítenő a jelölő madárfajok fészkelő- és táplálkozóhelyeinek biztosítása, az előforduló populációk védelme is. A jelölő madárfajok közül a tervezési terület tekintetében (természetföldrajzi és állomány-jellemzői miatt) elsősorban a fekete farkály (*Dryocopus martius*), a közép fakopáncs (*Dendrocopos medius*), a hamvas küllő (*Picus canus*), a fehérhátú fakopáncs (*Dendrocopos leucotos*), az örvös légykapó (*Ficedula albicollis*), a kék galamb (*Columba oenas*) és az uráli bagoly (*Strix uralensis*) védelmi szempontjai kerülhetnek előtérbe.

A Natura 2000 területre vonatkozó természetvédelmi célkitűzések és prioritások a tervezési terület hivatalos Natura 2000 adatlapján (Standard Data Form, SDF) is megtalálhatók. Emellett – teljes egészében védett természeti területről lévén szó – a 15/2008. (VI. 3.) sz. KvVM rendeletben rögzített természetvédelmi célkitűzéseknek is érvényre kell jutniuk.

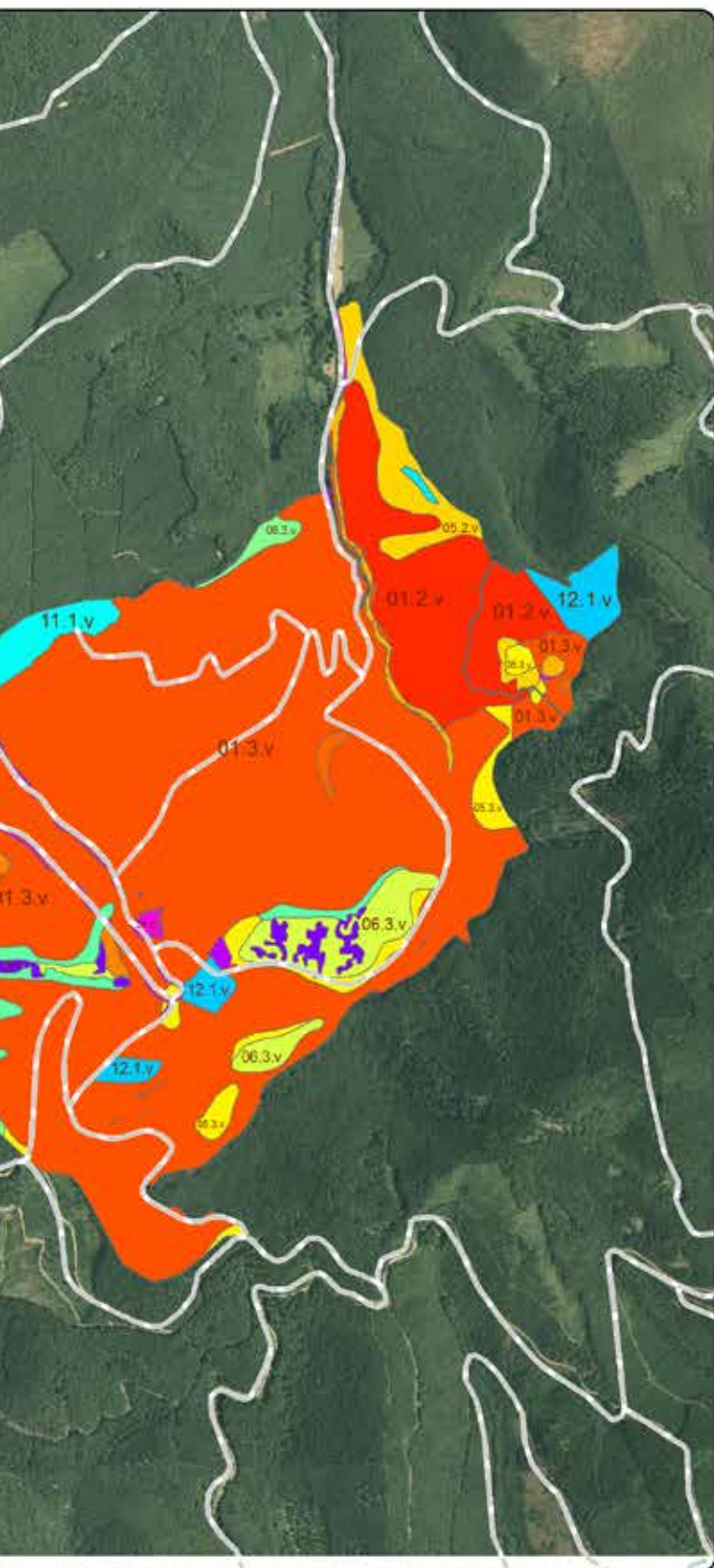

- KE 01.2.v Középkorú bükkös védett területen
- KE 01.3.v Idős bükkös védett területen
- KE 02.3.v Középkorú-idős mészkerülő bükkös védett területen
- KE 03.3.v Középkorú-idős törmelékes erdők védett területen
- KE 04.3.v Középkorú-idős égerliget, égerláp védett területen
- KE 05.2.v Középkorú gyertyános-tölgyes védett területen
- KE 05.3.v Idős gyertyános-tölgyes védett területen

- KE 06.3.v Középkorú-idős molyhos tölgyes
- KE 08.3.v Középkorú-idős mészkerülő tölgyes
- KE 09.3.v Középkorú-idős tölgyes sziklaerdő
- KE 10.3.v Középkorú-idős erdei- és feketefenyves
- KE 11.1.v Fiatal lucfenyves védett területen
- KE 11.3.v Középkorú-idős lucfenyves védett területen
- KE 12.1.v Fiatal zonális erdők (bükk., gyer.-tölgyes,

A mátrai Natura 2000-es élőhelyvédelmi területek Kezelési Egységei

HUBN20047 Mátra északi letörése kjTT

Jelmagyarázat

- Úthálózat
- + Vasútvonalak
- Mátra madárvédelmi terület
- Mátrai élőhelyvédelmi területek

Forrás:
DTA - 50
FÖMI
Földművelésügyi Minisztérium
Mezőgazdasági és
Vidékfejlesztési Hivatal

védett területen
védett területen
védett területen
védett területen

- KE 14.0.v Erdőrezervátum magterület
- KE 15.0.v Erdőrezervátum védőzóna
- KE 17.0.v Peripannon cserjés védett területen
- KE 21.0.v Természetes száraz gyepek védett területen
- KE 22.0.v Üde és nedves kaszálórétek védett területen
- KE 23.0.v Mocsári növényzet (vízfelülettel) védett területen
- KE 25.0. Kulturterületek (szántó, szőlő, kiskert, bánya, park, település)
- KE 26.0. Vonalas létesítmények (stabilizált, aszfaltos út, villanyvezeték nyiladéka)

cser.-tölgyes) véd. ter.

Szerkesztette:

SZIE TTI GISStudio
Gödöllő, 2016

3.2. KEZELÉSI JAVASLATOK

A következőkben a Natura 2000 területen jelölő minősítésű (A-B-C reprezentativitású) közösségi jelentőségű élőhelytípusok, valamint a közösségi jelentőségű, de nem jelölő minősítésű (D reprezentativitású) élőhelytípusok kezelésére és fenntartására vonatkozó természetvédelmi javaslatokat foglaljuk össze. Ezen túl összegezzük az egyéb (nem közösségi jelentőségű) természetes élőhelytípusok kezelésére és fenntartására vonatkozó természetvédelmi javaslatokat is, továbbá az esetleges rekonstrukciós, rehabilitációs tevékenységek irányainak kijelölése érdekében röviden a fontosabb másodlagos (részben idegenhonos fajok által meghatározott) élőhelytípusok kezelési kérdéseire is kitérünk. A kezelési javaslatok természetesen figyelembe veszik a jelölő növény- és állatfajok, valamint az egyéb (védett vagy lokálisan értékesnek minősíthető) fajok élőhelyi igényeit is.

A kezelési javaslatok kapcsán fontos kiemelni, hogy a 275/2004. (X. 8.) sz. korm. rendelet 4.§ (5) pontja értelmében „*a fenntartási terv a Natura 2000 terület kezelésére vonatkozó javaslatokat, valamint ezek megvalósításának lehetséges eszközeit tartalmazza, és jogszabály eltérő rendelkezése hiányában kötelező földhasználati szabályokat nem állapít meg.*”

Az itt megfogalmazott kezelési javaslatok célja, hogy a tervezési terület földrajzi jellemzői, az előforduló közösségi jelentőségű értékek és a jelenlegi gazdálkodási gyakorlat alapján javaslatot tegyenek a területfenntartás, területhasznosítás, illetve gazdálkodás jövőben kívánatos módjára. **A fenti jogszabályi kivonat alapján a gazdálkodók számára ezek a természetvédelmi javaslatok jelen terv alapján külön kötelezettséget nem jelentenek, betartásuk csak jövőbeni (a fenntartási terv irányelveivel összhangban kidolgozandó) támogatási programokon keresztül, önkéntes vállalás formájában válhat kötelezővé.** Más előírások esetében, a kötelező jelleget értelemszerűen az azokat megalapozó jogszabály, vagy hatósági eszköz támasztja alá, jelen fenntartási terv ezekre az előírásokra (például Az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvényből levezethető irányelvekre és kötelezettségekre) csak utalást tesz.

A Natura 2000 célok megvalósításához kapcsolódó, felszín alatti térségeket, szántó-, gye- és erdőterületeket érintő, gazdálkodáshoz köthető természetvédelmi javaslatokat kellően konkretizált és rendszerezett irányelv-csomagok kialakítása érdekében úgynevezett kezelési egységek (KE) szerint dolgoztuk ki. A kezelési egységek több szempont alapján elkülönített, az élőhelyi sajátosságokhoz és az állományjellemzőkhöz igazodó, térben is lokalizálható egységek, melyek nem követik az ingatlan-nyilvántartási határokat, de sok esetben az erdőrészlet-határokat sem. E megközelítés indoka, hogy a Natura 2000 célok hosszú távú megvalósításához a valós, tényleges állományviszonyokra, valamint az aktuális területhasználati és/vagy gazdálkodási formákra alapozottan megfogalmazott irányelvekre van szükség.

A kezelési egységek meghatározásánál hozzávetőlegesen azonos jellemzőkkel bíró, s ezért többé-kevésbé azonos kezelést igénylő, térben is jól elhatárolható, több kritérium alapján levezethető egységeket igyekeztünk felállítani. A Mátra területére eső természetmegőrzési területeken (SCI, illetve SAC) a kezelési egységek elhatárolása összességében 4 különböző szempont figyelembe vételével történt, melyeket az egységesség kedvéért mindenütt követtünk és ismerítettünk:

(1) **A terület védett, illetve nem védett jellege.** – Védett természeti területekre az 1996. évi LIII. tv. és más természetvédelmi jogszabályok alapján számos olyan irányelv, illetve szabály vonatkozik, amely részben a joganyag, részben a kapcsolódó hatósági eljárások révén kötelező jellegű. Ennek megfelelően a védett és nem védett Natura 2000 területekre vonatkozó kezelési irányelveket – praktikusan alfejezet szintjén – differenciálni szükséges, hogy a védettségből levezethető különbségeket (a fenntartási terv kötelező és javasolt elemeit) egyébként azonos jellemzőkkel leírható élőhelyek/állományok esetében is egyértelműen meg lehessen jeleníteni. A fokozottan védett területek és egyéb speciális védettség alatt álló területek elkülönítésével egyszerűsítési kényszer miatt nem foglalkozunk, de szükség esetén az ilyen esetek kezelésére is megvan a lehetőség (vö. 2. pont).

(2) **Egyedi sajátosságokkal rendelkező, illetve különleges státusú területek jelenléte.** – Védett természeti területeken és azokon kívül is lehetnek olyan területi egységek, melyek kezelési egységbe sorolását valamilyen egyedi sajátosság, vagy jogszabályból levezethető speciális kötöttség határozza meg. Ezek a kezelési egységek jórészt élőhelyi besorolástól függetlenül kialakított, de Natura 2000 jelölő élőhelyek és/vagy fajok jelenlét is biztosító területrészeket foglalnak magukba. Az ide nem sorolt területek további tagolása jellemző-

en élőhelytípusok, illetve erdők esetében részben korosztály-típusok szerint történik (vö. 3-4 pont).

(3) *Élőhelytípusok szerinti differenciálódás.*

– A kezelési egységek kialakításának egyik legfontosabb tényezője, hiszen a természetvédelmi kezelési irányelvek jelentős része élőhelyspecifikus. Hasonló kezelési igények esetén (elsősorban gyepek esetében) ugyanakkor többféle élőhelytípus is kerülhet egy kezelési egységbe, illetve felvetődhet annak az igénye is, hogy egy élőhelytípuson belül tovább differenciáljunk. A további tagolás elvileg több változó alapján történhet, jelen összeállításban viszont csak az erdők (pon-
tosabban az erdei élőhelytípusok egy része) korosztályok szerinti megbontásával dolgozunk (vö. 4. pont). Élőhelytípus-kategóriaként alaphelyzetben a Natura 2000 jelölő élőhelytípusokat alkalmazzuk, nem közösségi jelentőségű élőhelyeknél viszont a teljes körű tematikai és területi lefedettséget biztosító ÁNÉR-2011 élőhelytípusok is megjelennek.

(4) *Korosztályviszonyok.* – Erdők esetében fontos tényező, hiszen a különböző korú állományokhoz még azonos élőhelytípus esetén is nagyon különböző kezelési irányelveket lehet megfogalmazni. Más oldalról megvilágítva a kérdéskört: a gazdálkodás alatt álló erdők (különösen a zonális erdők) különböző korú állományaiban – a célkitűzéseket, technológiai megoldásokat, szakmai fogásokat tekintve – olyannyira eltérő jellegű tevékenységek folynak, hogy a Natura 2000 célok hosszú távú megvalósításához nagyon különböző természetvédelmi irányelvek érvényre juttatására lehet javaslatokat tenni. Az alkalmazott korosztálycsoportok a lassan növekvő fajok állományai (pl. cseres- és gyertyános tölgyesek, bükkösök) esetében a megalapozó dokumentációban használt kategóriák összevonásával, egyszerűsítésével létrejött egységek: fiatal korú (1-40 éves), középkor (41-80 éves) és idős (81 év feletti) erdők. Gyorsan növekvő fajok állományainál (91E0) további összevonásra kerül sor, esetükben csak fiatal és középkorú (1-40 éves) és idős (41 év feletti) állományokról szólunk. Más okok miatt, de hasonló

összevonásokat teszünk a kifejezetten véderdő karakterű intrazonális erdőknél (91H0, 9180), ahol fiatal korú (1-40 éves) és középkorú-idős (41 év feletti) állományok szerint tárgyaljuk a javaslatokat. A már említett zonális erdők (91M0, 91G0, 9130) esetében emellett a fiatal korú (1-40 éves) állományok közös egységbe vonása is előfordul, mivel az ebben a fázisban végezhető munkák, kezeléseik nagyon hasonló jellegűek.

A fenti szempontrendszerrel kialakított kezelési egységek – mivel jelölő és nem jelölő élőhelytípusokat egyaránt tartalmaznak – lefedik a teljes tervezési területet.

A kezelési egységek (KE) szerinti ismertetés egységes szerkezetben készült:

(a) *„A kezelési egység megfeleltetése”* alpont tartalmazza az adott kezelési egység közösségi jelentőségű (Natura 2000) élőhelyekkel és ÁNÉR-2011 kategóriákkal való megfeleltetését, illetve egyedi sajátosságok alapján kiemelt kezelési egységeknél (ha van) a jogszabályi hivatkozást is.

(b) A *„Kötelezően betartandó kezelési-fenntartási irányelvek”* alpont alatt csak olyan irányelveket és szabályokat tüntettünk fel, melyeket valamilyen korábban megjelent és ma is hatályos jogszabályban, illetve valamilyen érvényben levő ágazati tervben rögzítettek, vagy az említett helyeken leírtakból egyértelműen levezethetők. Az irányelvek és szabályok ismertetése e helyütt alapvetően tömör és rövid, csak a Natura 2000 kijelölés szempontjából legfontosabb tételekre szorítkozik. A kötelezően betartandó irányelvek legfontosabb forrásai:

- (1) Az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. tv.
- (2) az annak végrehajtására kiadott 153/2009. (XI. 13.) sz. FVM rendelet
- (3) a 2011. évi körzeti erdőtervezésre (azon belül a Parádi Körzet területére is) vonatkozó tervezési alapelvekről, valamint az érintett körzeti erdőtervek alapján folytatott erdőgazdálkodásról szóló 96/2011. (X. 17.) sz. VM rendelet,
- (4) az érvényben levő körzeti erdőterv
- (5) A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. tv.
- (6) a Mátrai Tájvédelmi Körzet természetvédelmi kezelési tervéről szóló 15/2008. (VI. 3.) sz. KvVM rendelet, továbbá
- (7) Az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X. 8.) sz. korm. rendelet.

A felsorolt források alapján a tervezési terület egészére vonatkozó, mindenhol kötelezően betartandó szabályokat és irányelveket az egyes kezelési egységeknél nem ismertetjük (azok a vonatkozó joganyagban elérhetők).

(c) A **„Javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási feladatok”** alponthoz fogalmaztuk meg az érdemi, Natura 2000 célok elérését szolgáló kezelési javaslatokat. A felsorolt javaslatok zöme támogatási rendszerbe illeszthető felvetés, belőlük az agrár-támogatási rendszer 3.3.1.2. pont szerinti megújításához is lehet meríteni. Egyes kezelési egységeknél (pl. zonális erdők idős állományai) esetenként több javaslatcsomagot, több alternatívát is felvillantunk.

(d) Az **„Élőhelyrekonstrukciós javaslatok”** alponthoz a másodlagos, degradált élőhelytípusok rekonstrukciójának lehetőségeire utalunk, s javaslatokat teszünk az átalakítási, helyreállítási folyamat lehetséges lépéseire, irányelveire. Amennyiben az adott kezelési egységnél nincsenek ilyen típusú problémák, illetve feladatok, ez a pont az ismertetés során kimarad.

(e) **„A kezelési és rekonstrukciós javaslatok indoklása”** alponthoz a lokális sajátosságok kiemelésével a (c) és (d) pont alatt részletezett javaslatok háttérére, megalapozó adataira, indokaira utalunk. Amennyiben az adott kezelési egységnél nincsenek **élőhelyrekonstrukciós javaslatok, a fejezet címe „A kezelési javaslatok indoklása”**.

3.2.1. ÉLŐHELYEK KEZELÉSE

A terület lényegében teljes egészében erdőket, valamint közbezárt száraz gyepeket és üde kaszálókat tartalmaz. Alapvető funkciója ezek megőrzé-

se és hasznosítása. Ebből következően kerülendő minden, az erdő- és rétkezeléstől, vadgazdálkodástól eltérő célú hasznosítás és ezt célzó beruházás. Különösen kerülendő a környezeti viszonyokat is megváltoztató bányászat, építési tevékenység, az erdőterület akár csak ideiglenes igénybevétele, az erdő művelési ágból való kivonás, és a jelentősebb környezeti terhelést jelentő (pl. motoros, quados) turisztikai hasznosítás. A terület tájképi és természeti értékei, valamint a környék országosan kiemelt ismertsége és különleges helyzete ugyanakkor a kíméletes közjóléti feltárást, bemutatást indokoltá teszi. A teljes terület állami tulajdonban és kezelésben van, ami az említett keretek betartását megkönnyíti.

3.2.2. FAJVÉDELMI INTÉZKEDÉSEK

Az élőhelyekhez kapcsolódóan rendkívüli fajvédelmi intézkedések nem szükségesek. Ennek az az oka, hogy az élőhelyek fenti irányelvek szerinti, természetvédelmi célokra alárrendelt kezelésével a területéről leírt jelölő fajok élőhelyi igényei biztosíthatók, a kompozicionális és strukturális jellemzők megtartásával-javításával a középhegységi lomberdeinkre és gyepeinkre jellemző flóra és fauna elemeinek (köztük például, a területen jelölő fajnak számító sárgahasú unka és xilofág rovarok) megőrzését, illetve sokféleségének bővítését a Natura 2000 célkitűzések szellemében el lehet érni. Egyedi programok és intézkedések a természetmegőrzési területtel átfedő „Mátra” madárvédelmi terület (HUBN10006) jelölő fajainak (ragadozó madarak, harkályfélék stb.) érdekében tehetők. Néhány fajvédelmi vonatkozású, egyértelműen megfogalmazható, jelentősebb anyagi áldozat vállalása nélkül is megvalósítható, gyakorlatias természetvédelmi szempont:

- » Odvas fák visszahagyása a fakitermelések során: az odúlakó madarak (harkályok, énekesmadarak) és emlősök (kiemelten egyes denevérfajok) költő-, szaporodó- és búvóhelyének biztosítása.
- » Gallyfészket hordozó fák és közvetlen környezetük kímélete a fakitermelések során: a ragadozómadarak fészkelési lehetőségeinek biztosítása.
- » A cserjeszint kímélete, a cserjeborítás csak legszükségesebb mértékű alakítása a nevelővágások során: a cserjeszinthez kötődő énekesmadár-fajok fészkelő- és táplálkozó-területeinek kímélete.
- » Az erdei források, vízfolyások és (akár ideiglenes) kisvízállások kímélete a fakitermelések, közelítési és faanyag-szállítási tevékenység során: kételtűek és egyéb vízi szervezetek élőhelyének megóvása.
- » A fakitermeléseket a fő költési és/vagy vegetációs időszakon kívül kell végezni: így a reprodukciós időszakban meg lehet kímélni a területen élő növény- és állatfajok populációit.

3.2.3. KUTATÁS, MONITOROZÁS

Mindeddig elsősorban florisztikai adatgyűjtések (a Mátra flórájának vizsgálata), faunisztikai kutatások (pl. denevérfaunisztika, kételtű- és hüllőfauna vizsgálata) és élőhelytérképezési munkák (a Mátra élőhelytérképének elkészítése) folytak a területen. Ezen felül tudományos szempontból is jelentős, több évtizedes, hazánkban úttörő jellegű erdődinamikai kutatások zajlottak (és zajlanak) a Kékes Erdőrezervátum területén. További szisztematikus kutatási és monitoring tevékenységek ugyanakkor nem folynak a területen, ezért a közeljövőben kívánatos lenne az erdős élőhelytípusok több szempontú vizsgálata, mégpedig az alábbi témakörökben:

- » Az erdőtörténeti háttér eddiginél még részletesebb tisztázása, a jelenleg látható állományok, illetve élőhelyi minitázat történeti előzményeinek alapos feltárása.
- » Az erdők természetességi állapotának részletes felmérése és értékelése: ez a jelenlegi, aktuális állapot sokkal alaposabb ismeretéhez segítene bennünket.
- » Egyes erdei élőhelyi elemek és/vagy mikroélőhelyek részletesebb felmérése és értékelése: az így nyert (pl. legelőerdőkből maradt hagyásfákra, idős fákra, fekvő és álló holtfára, gyökértányérokra vonatkozó) adatok egyebek között egyes élőlénycsoportok jelenlétének közvetett adatolásához vagy predikciójához használhatók.
- » Hosszú távú erdődinamikai kutatások folytatása és kibővítése a Kékes Erdőrezervátum magterületén.
- » A Natura 2000 jelölő fajok populációinak még részletesebb felmérése, élőhelyi preferenciájuk pontosítása lokális vizsgálatokkal, a fajok hosszú távú monitorozása.
- » Az erdők állapot-változásának vizsgálata: a jelölő élőhelytípusok állományaiban lezajló változások monitoringja a Natura 2000 célkitűzések megvalósulásának sikerességét vagy éppen problémáit tudná visszaigazolni.
- » Az erdőgazdálkodási tevékenység hatás-monitorozása: e vizsgálat-sorozat révén a gazdálkodási/kezelési célú beavatkozások természetességet, illetve erdőállapotot befolyásoló hatásairól nyernénk részletesebb képet.

3.3. A KEZELÉSI JAVASLATOK MEGVALÓSÍTÁSÁNAK LEHETSÉGES ESZKÖZEI A JOGSZABÁLYOK ÉS A TULAJDONVISZONYOK FÜGGVÉNYÉBEN

A kötelezően betartandó erdőgazdálkodási/erdőkezelési irányelvek jogszabályi támogatottság alapján történő érvényesítésére három lehetséges út kínálkozik:

- » Gazdálkodási/kezelési irányelvek érvényesítése egyedi erdészeti hatósági ügyek során.
- » Gazdálkodási/kezelési irányelvek érvényesítése erdőterv-módosítási eljárás kezdeményezése útján (azonnali intézkedést igénylő, kiemelt Natura 2000 feladatok esetén).
- » Gazdálkodási/kezelési irányelvek érvényesítése a soron következő körzeti erdőtervezések során (az irányelvek beépítése az erdőterv-rendelet szövegébe).

Az erdős élőhelyekkel kapcsolatban javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási és fejlesztési feladatok megvalósítása a mindenkor pályázati lehetőségek, illetve az gazdálkodók ambí-

ciói és vállalásai függvényében lehetséges. A vállalatok egy része nem igényel külön erdészeti hatósági eljárást (pl. kíméletes közelítés, érintetlen állományrész vagy holtfa visszahagyása), más részük (pl. üzemmód-váltás) viszont engedélyköteles. Az erdészeti ágazaton belül igénybe vehető kezelési-fenntartási és fejlesztési jellegű támogatások szektorfüggőek: a nem állami szféra több támogatási lehetőséghez jut, míg állami erdők (pontosabban az 50 %-nál nagyobb hányadban állami tulajdonban levő erdők) esetében az elérhető támogatási jogcímek és források korlátozottak.

3.3.1. AGRÁRTÁMOGATÁSOK

3.3.1.1. Jelenleg működő agrártámogatási rendszer

Az erdőtervezett erdőkre igénybe vehető támogatásokat az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) finanszírozzák. A 2007-2013 közötti uniós költségvetési ciklusban kiírt támogatási jogcímek átalakítása jelenleg is folyamatban van, így a 2014-2020 közötti időszakra érvényes szabályok, illetve támogatási jogcímek még pontosan nem ismertek. Annyi bizonyos, hogy a Natura 2000 területek uniós finanszírozása 2014-2020-ban is döntően a jelen időszakot meghatározó, úgynevezett „integrációs megközelítés” szerint történik. Továbbra sem lesz tehát egy

külön erre célra elkülönített alap, hanem a Natura 2000 területek megőrzése kapcsán felmerülő fejlesztési igényeket a meglévő uniós pénzügyi eszközök – különböző alapok (erdők esetében elsősorban az EMVA) – keretében fogják érvényesíteni. A korábbi időszakban indított támogatások körét (szektorfüggőséget hangsúlyozó tagolással) röviden a következőkben tekintjük át.

SZEKTORTÓL FÜGGETLENÜL IGÉNYBE VEHETŐ TÁMOGATÁSOK:

- A) 32/2008. (III. 27.) sz. FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból az erdészeti potenciál helyreállítására nyújtandó támogatások igénybevételének részletes szabályairól – a jogszabály alapján normatív, vissza nem térítendő támogatás igényelhető a természeti katasztrófa (pl. vízkár, szélkár, tűzkár) által sújtott területeken az erdészeti potenciál helyreállítására, valamint a másodlagos erdőkárok megelőzésére:
- » alaptámogatás: (a) erdőfelújítást megelőző terület-előkészítés, a károsodott faállomány letermelése, (b) első kivitelű erdősítés vagy pótlás, (c) törevágás vagy sarjztatás
 - » kiegészítő támogatás: (a) bakhátak létesítése, (b) 10 fokot meghaladó lejtésű területen padka létesítése, (c) 15 fokot meghaladó lejtésű területen rőzsefonat vagy talajfogó gát létesítése
- B) 139/2009. (X. 22.) sz. FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból az erdőszerkezet átalakításához nyújtandó támogatások részletes feltételeiről – A jogszabály alapján normatív, területalapú, vissza nem térítendő támogatás igényelhető az alábbi fafajcserés szerkezet-átalakítási beavatkozások finanszírozására:
- » erdőállomány alatti erdősítéssel történő szerkezetátalakítás
 - » tarvágást követő szerkezetátalakítás: (a) fafajcserével, (b) fafajcserével, tuskózással, gyökérfésüléssel, (c) fafajcserével, fainjektálással vagy tuskókenéssel

A TÖBBSÉGI ÁLLAMI TULAJDONÚ TERÜLETEK KIVÉTELÉVEL IGÉNYBE VEHETŐ TÁMOGATÁSOK:

- C) 124/2009. (IX. 24.) sz. FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból az erdő-környezetvédelmi intézkedésekhez nyújtandó támogatások részletes feltételeiről – a jogszabály alapján normatív terület-, illetve térfogatalapú, vissza nem térítendő támogatás igényelhető az alábbi (természetvédelmi célokat is magába foglaló) célprogramokra:
- » agresszíven terjedő, idegenhonos fa- és cserjefajok visszaszorítása
 - » szálaló erdőgazdálkodás bevezetése
 - » erdőállományok kézimunka-igényes ápolása
 - » őshonos erdőállományok tarvágásos felújításának visszaszorítása
 - » speciális erdei élőhelyek és a természetes erdőfelújítás lehetőségének biztosítása: (a) mikroélőhelyek kialakítása, fenntartása, (b) facsoportok visszahagyása a véghasználat során, (c) az erdőfelújítás sikerességét biztosító cserjeszabályozás
 - » véghasználat elhalasztása talaj- és élőhelyvédelem céljából
 - » közjóléti célú erdők fenntartása
 - » erdei tisztások kialakítása és fenntartása
 - » természetkímélő anyagmozgatási módszerek alkalmazása

AZ ÖNKORMÁNYZATI ÉS TÖBBSÉGI ÁLLAMI TULAJDONÚ TERÜLETEK KIVÉTELÉVEL IGÉNYBE VEHETŐ TÁMOGATÁSOK:

- D) 41/2012. (IV. 27.) sz. VM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a Natura 2000 erdőterületeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatás részletes szabályairól – a jogszabály alapján vissza nem térítendő kompenzációs támogatás vehető igénybe a Natura 2000 irányelveket érvényre juttató jogszabályok végrehajtásával érintett, az Országos Erdőállomány Adattárban nyilvántartott erdőrésztlet területén felmerülő költségek és jövedelemkiesés ellentételezése céljából.

A MAGÁN- ÉS ÖNKORMÁNYZATI TULAJDONÚ TERÜLETEKRE IGÉNYBE VEHETŐ TÁMOGATÁSOK:

- E) 25/2012. (III. 20.) sz. VM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a fiatal erdők állományneveléséhez nyújtandó támogatások részletes feltételeiről – a jogszabály alapján vissza nem térítendő támogatás vehető igénybe a fiatal erdők gazdasági értékét növelő állománynevelési jellegű tevékenységek (befejezett erdősítés ápolás, tisztítás és törzsnyesés) végzésére.

A különböző támogatási jogcímek tervezési területen belüli igénybevételéről adatokkal nem rendelkezünk. Az állami tulajdon 100%-os aránya miatt megállapítható azonban, hogy az érintett erdőterületre az erdőgazdálkodóknak sem erdő-környezetvédelmi támogatást, sem Natura 2000 kompenzációt nem állt módjukban igénybe venni.

3.3.1.2. Javasolt agrártámogatási rendszer

A felsoroltakhoz képest új támogatási jogcímre (részletes elővizsgálatok híján) itt most nem tudunk javaslatot tenni. A vizsgálati terület erdein belül mutatkozó 100%-os állami tulajdoni hányad miatt azonban szükségesnek tartanánk a fenti szempontok, illetve jogcímek kiterjesztését valamilyen módon az állami szektorra is. Mivel az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) közvetlenül nem támogathatók az állami tulajdonú területek, itt szóba jöhetnek esetleg az állami erdőgazdálkodás rendszerén belül elkészítendő belső szabályozások (hozzájuk rendeltlen pedig belső pénzeszköz-elkülönítések),

illetve a plusz források bevonását lehetővé tevő, az ismertettet (vagy azokhoz hasonló) jogcímek szerinti, természetvédelmi célokat is szolgáló tevékenységek megvalósítását segítő pályázatok. Elemezni kell továbbá a jelenlegi támogatás-igénylések és a támogatottság mértékét, a futó programok megfelelőségét is, hogy a működő támogatási programok hatékonyságáról reális helyzetképet kapjunk.

Felhasznált irodalom

SZAKMAI ANYAGOK

- Bartha D. (2013): Természetvédelmi élőhelyismeret. – Mezőgazda Kiadó, Budapest, 213 pp.
- Bánky Gy. – Szónyi L. (1955): Az északi Mátra termőhelyének feltárása. – Erdészeti Kutatások 1955/2: 75-99.
- Böloni J. – Molnár Zs. – Kun A. (szerk.) (2011): Magyarország Élőhelyei. Vegetációtípusok leírása és határozója, ÁNÉR 2011. – MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézete, Vácrátót, 441 pp.
- B. Gál E. (2010): A Mátravidék település- és birtoklástörténete. In: Baráz Cs. (szerk.): A Mátrai Tájvédelmi Körzet. Heves és Nógrád határán. – Bükk Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, p. 299-307.
- Czajlik P. (1996): Koreloszlás és szukcesszió háborítatlan erdőállományokban: esettanulmány. In: Mátyás Cs. (szerk.): Erdészeti ökológia. – Mezőgazda Kiadó, Budapest, p. 84-92
- Czajlik P. (2009): A Kékes-Észak Erdőrezervátum és térségének története: egy őserdőfragmentum fennmaradása. – Az erdőrezervátum-kutatás eredményei 3: 7-94.
- Czajlik P. – Kenderes K. – Standovár T. – Tímár G. (2003): Report on a site-based permanent plot, second-phase and new mapping studies: Kékes Forest Reserve. – NatMan project WP2. Working report 51., 28 pp.
- Csiffáry G. (1998): A mátrai üveghuták története. – Archivum 15: 55-121.
- Danszky I. (szerk.) (1963): Magyarország erdőgazdasági tájainak erdőfelújítási, erdőtelepítési irányelvei és eljárásai V. Északi-középhegység erdőgazdasági tájcsoport. – Országos Erdészeti Főigazgatóság, Budapest, 817 pp. + 1 térkép + XXXII.
- Dövényi Z. (szerk.) (2010): Magyarország kistájainak katasztere- MTA Földrajztudományi Kutatóintézet Budapest, 2. átdolgozott és bővített kiadás
- Fodor L. (2010): A Mátravidék régészeti lelőhelyei, leletei. In: Baráz Cs. (szerk.): A Mátrai Tájvédelmi Körzet. Heves és Nógrád határán. – Bükk Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, p. 229-250.
- Frank T. (szerk.) (2000): Természet–Erdő–Gazdálkodás. – Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület & Pro Silva Hungaria Egyesület, Eger, 214 pp.
- Frank T. – Szmorad F. (2014): Védett erdők természetességi állapotának fenntartása és fejlesztése. (Rosalia Kézikönyvek 2.) – Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, Budapest, 160 pp.
- Gyalog L. – Pelikán P. – Zelenka T. (szerk.) (2010): A Mátra földtani térképe. In: Baráz Cs. (szerk.): A Mátrai Tájvédelmi Körzet. Heves és Nógrád határán. – Bükk Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, térképmelléklet.
- Haraszthy L. (szerk.) (2014): Natura 2000 fajok és élőhelyek Magyarországon. – Pro Vértes Közalapítvány, Csákvár, 956 pp.
- Havas-Horváth I. – Ősz G. (2010): Az erdő- és vadgazdálkodás története. In: Baráz Cs. (szerk.): A Mátrai Tájvédelmi Körzet. Heves és Nógrád határán. – Bükk Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, p. 309-316.

- Kovács, M. (1968): Die Acerion pseudoplatani-wälder (Mercuriali-Tiliatum und Phyllitidi-Aceretum) des Mátra-Gebirges. – Acta Botanica Academiae Scientiarum Hungaricae 14(3-4): 331-350.
- Kovács, M. (1969): Das Corno-Quercetum des Mátra-Gebirges. – Vegetatio Acta Geobotanica 19(1-6): 240-255.
- Kovács, M. (1975): Beziehung zwischen Vegetation und Boden. Die Bodenverhältnisse der Waldgesellschaften des Mátragebirges. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 357 pp.
- Sramkó G. (2014): A Mátra északi letörése (Natura 2000 kód: HUBN20047) területének élőhelytérképe. – Kutatási jelentés, Kazár, digitális adatállomány.
- Sramkó G. (2014): Összefoglaló adatléírás a Mátra északi letörése (Natura 2000 kód: HUBN20047) természetmegőrzési területen található élőhelytípusokról. – Kutatási jelentés, Kazár, 27 pp.
- Szőnyi L. (1955): Vizsgálatok a Mátra sekély talajú kőfolyásos bükköseiben. – Erdészeti Kutatások 1955/3: 109-127.
- Szujkó-Lacza, J. (1962): Die Buchenwälder des Börzsöny- und Mátra-Gebirges. – Acta Botanica Academiae Scientiarum Hungaricae 8(3-4): 441-471.
- Vajda Z. (szerk.) (2012): A parádi erdőtervezési körzet körzeti erdőterve (2012-2021). – Kézirat, Heves Megyei Kormányhivatal Erdészeti Igazgatósága, Eger, 105 pp.
- Varga B. (2013): A folyamatos erdőborítás fenntartása melletti erdőgazdálkodás alapjai. (Silva Naturalis 1.) – Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron, 251 pp.
- Vojtkó A. – Sramkó G. – Magos G. – Harnos K. (2010): Növényvilág. In: Baráz Cs. (szerk.): A Mátrai Tájvédelmi Körzet. Heves és Nógrád határán. – Bükki Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, p. 149-174.
- A „Mátra északi letörése” kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület (HUBN20047) Natura 2000 adatlapja (www.termeszetvedelem.hu)

ÚTMUTATÓK

- VÁTI (2009): Módszertani útmutató. A 2006/18/176.02.01 számú átmeneti támogatás keretében megvalósult „Natura 2000 területek fenntartási tervének elkészítése és ehhez kapcsolódó szolgáltatások elvégzése” című projekt során megfogalmazódott tervezési tapasztalatok és javaslatok. – VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Nonprofit Kft., Budapest, 93 pp.
- KvVM (2010): Szakmai háttéranyag a hazai Natura 2000 területek kijelölésének alapjául szolgáló erdei élőhelytípusok kezelési irányelveinek meghatározásához. – KvVM Természetvédelmi Szakállamtitkárság, Budapest, 78 pp.
- VM (2014): Útmutató a Natura 2000 fenntartási tervek készítéséhez. – VM Természetmegőrzési Főosztály, Budapest, 28 pp. + mellékletek

JOGSZABÁLYOK

Az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. tv.

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. tv.

Az Európai Közösségek Tanácsa 92/43/EGK irányelve (1992. május 21.) a természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állatok és növények védelméről

275/2004. (X. 8.) sz. korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről

269/2007. (X.18.) sz. korm. rendelet a NATURA 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól

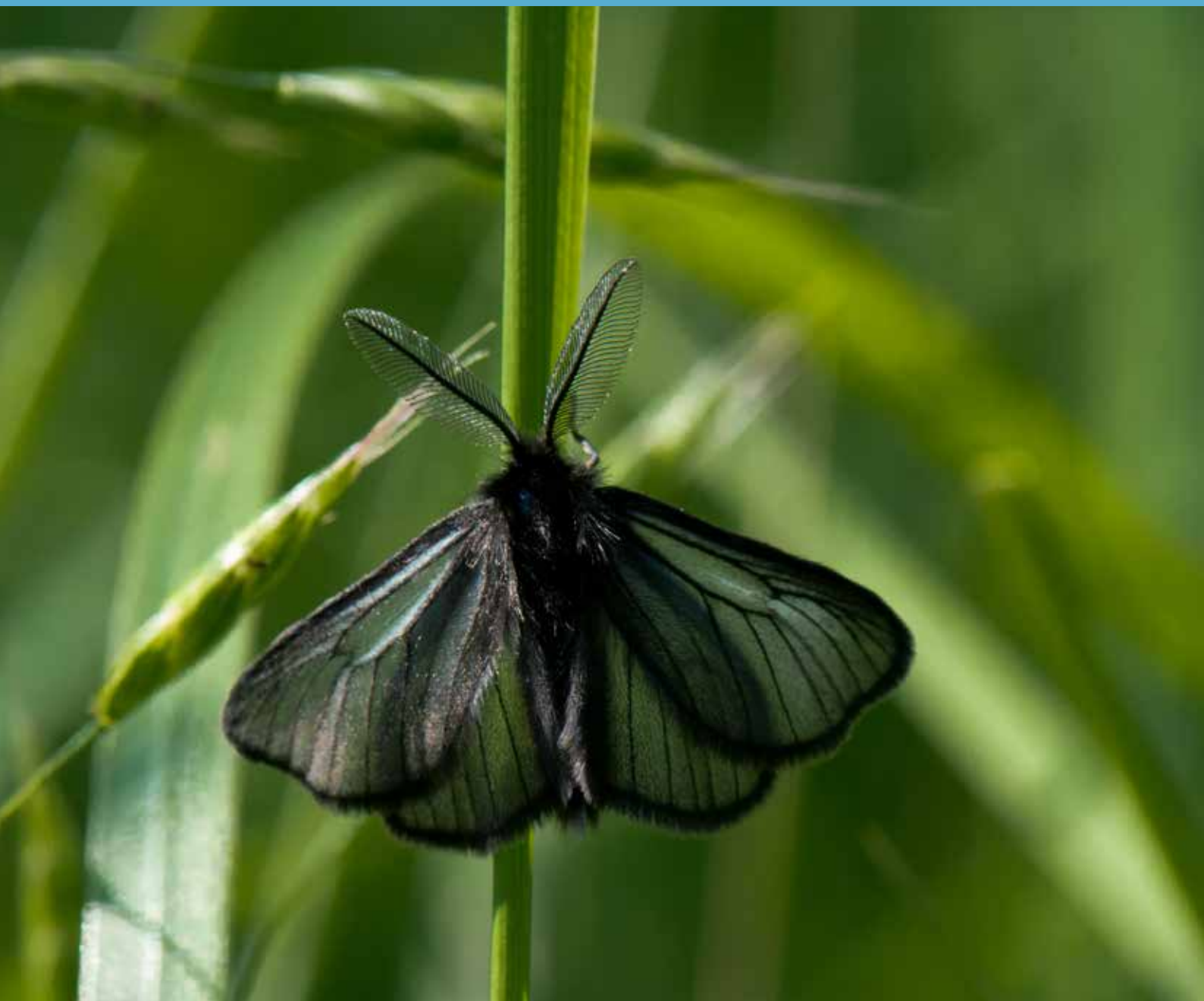
153/2009. (XI. 13.) sz. FVM rendelet az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló, 2009. évi XXXVII. törvény végrehajtásáról

3/2000. (III. 24.) sz. KöM rendelet a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság illetékességi területén lévő egyes védett természeti területek erdőrezervátummá nyilvánításáról

137/2007. (XII. 27.) sz. KvVM rendelet a Mátrai Tájvédelmi Körzet védettségének fenntartásáról

15/2008. (VI. 3.) sz. KvVM rendelet a Mátrai Tájvédelmi Körzet természetvédelmi kezelési tervéről

Dudás László
Réti gyapjaslepke

2016